

**Załącznik
do uchwały Nr LXXXVI/2576/2010
Rady m.st. Warszawy
z dnia 15 lipca 2010 r.
w sprawie przyjęcia „Programu Opieki
nad Zabytkami Miasta Stołecznego
Warszawy na lata 2010-2014”**

**Program Opieki nad Zabytkami Miasta Stołecznego Warszawy
na lata 2010–2014**

WARSZAWA 2010

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
I. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami i związki z innymi dokumentami	6
1. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami	6
2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	7
3. Związki z innymi dokumentami	10
3.1. Na poziomie krajowym	10
a. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju	10
b. Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013	11
c. Krajowy program ochrony i opieki nad zabytkami	12
3.2. Na poziomie województwa	13
a. Wojewódzki program opieki nad zabytkami	13
b. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa Mazowieckiego	13
3.3. Na poziomie m. st. Warszawy	14
a. Strategia Rozwoju Miasta Stołecznego Warszawy do roku 2020	14
b. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego m. st. Warszawy	15
c. Społeczna Strategia Warszawy – Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2009-2020	15
d. Lokalny Program Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005-2012	16
II. Diagnoza zasobu i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego Warszawy	18
1. Specyfika dziedzictwa m. st. Warszawy	18
1.1. Historia	18
2. Charakterystyka zasobu	21
2.1. Elementy przestrzenne identyfikujące tożsamość historyczną miasta	21
2.2. Zabytki archeologiczne	25
2.3. Zabytki ruchome	26
2.4. Wartości niematerialne	26

2.5. Zbiory muzealne	27
2.6. Dobra kultury współczesnej	28
3. Diagnoza stanu ochrony	28
3.1. Lista światowego dziedzictwa	29
3.2. Pomnik historii	30
3.3. Wpis do rejestru zabytków	30
3.4. Park kulturowy	30
3.5. Ustanowienie ochrony w orzeczeniach z zakresu zagospodarowania przestrzennego	31
3.6. Wpis do inwentarza muzealnego	31
4. Diagnoza stanu opieki nad zabytkami	32
4.1. Ocena stanu zachowania	32
4.2. Działania m. st. Warszawy skierowane na opiekę nad zabytkami	33
4.3. Analiza SWOT	43
III. Program opieki nad zabytkami	45
1. Założenia programu	45
2. Cel główny	46
2.1. Priorytety	46
3. Działania w ramach priorytetów przeznaczonych do realizacji do roku 2013	46
3.1. Włączanie mieszkańców Warszawy do opieki nad zabytkami i podnoszenie ich świadomości	47
3.2. Tworzenie trwałych warunków do poprawy stanu zachowania dziedzictwa	47
3.3. Ekspozowanie i wykorzystanie walorów zabytkowych do budowania tożsamości i dumy mieszkańców	48
3.4. Wykorzystanie i udostępnianie zabytków na cele społeczne, w tym kulturalne i edukacyjne, dla mieszkańców i turystów	48
4. Projekty realizowane	48
5. Zarządzanie programem	49
5.1. Realizatorzy i podmioty współpracujące w wdrażaniu programu	49
5.2. Źródła finansowania działań	50
5.3. Zasady monitorowania i oceny realizacji programu	51

IV. Projekty realizowane w ramach przyjętych priorytetów	
– zestawienia tabelaryczne	52
V. Słownik pojęć używanych w programie	80

WSTĘP

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) realizacja Programu opieki nad zabytkami m.st. Warszawy przewidziana jest na cztery lata. Jednakże jego wyznaczony cel i priorytety są przeznaczone do realizacji do roku 2020, jak większość dokumentów strategicznych m.st. Warszawy.

Przedmiotem opracowania jest program opieki nad zabytkami znajdującymi się w granicach administracyjnych miasta stołecznego Warszawy. Program opieki nad zabytkami w przypadku miasta stołecznego Warszawy jest wyjątkowy. Skala miasta i jego struktura, ilość zabytków, zagadnień i problemów konserwatorskich, napór inwestycyjny, dynamiczny rozwój miasta, nie pozwalają na potraktowanie tego programu w sposób standardowy, jak to dzieje się w przypadku mniejszych ośrodków miejskich. W takiej sytuacji często wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków można wymienić i niemal każdemu z osobna zaproponować program działań na najbliższe lata. W przypadku warszawskiego programu opieki nad zabytkami musi to być plan działań wyznaczający generalia, ogólne zasady, którymi miasto powinno się kierować w opiece nad zabytkami. Niniejszy program to nie tylko wypełnienie ustawowego obowiązku, ale przede wszystkim ma on służyć rozwojowi miasta poprzez:

- poprawę stanu zachowania zabytków;
- eksponowanie walorów zabytkowych krajobrazu kulturowego;
- podnoszenie świadomości ochrony dziedzictwa kulturowego wśród społeczeństwa;
- wykorzystanie i udostępnienie zabytków na potrzeby mieszkańców i turystów.

Zadaniem Programu jest wyznaczanie kierunków działań i wskazywanie narzędzi do ich realizacji.

I. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI I ZWIĄZKI Z INNYMI DOKUMENTAMI

1. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania stanowi art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.):

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada m.st. Warszawy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program został zaopiniowany przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dnia 2 lipca 2010 roku.

Z realizacji programów Prezydent Miasta sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się Radzie m.st. Warszawy.

2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”. Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) zostały określone zadania własne gminy: **„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”**.

Ponadto istotne są uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.),
2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),
3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.),
4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.),
5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2010 r. Nr 102, poz. 651 z późn. zm.),
6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123 z późn. zm.),
7. ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.),
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

1. ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.).

Wydaje się za zasadne uszczegółowienie w tym punkcie zapisów ww ustawy, dotyczących zagadnień poruszanych i zawartych w GPONZ.

Ustawa, oprócz ww podstawowych pojęć z zakresu swojej właściwości przedmiotowej, określa zakres, formy i sposoby ochrony zabytków: - według **Art. 4. Ustawy:**

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska;*

- zgodnie z Art. 5. Ustawy:

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;*
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;*
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;*
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;*
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury;*

- w myśl Art. 6. Ustawy:

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,*
- b) układami urbanistycznymi, suralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
- c) dziełami architektury i budownictwa,*
- d) dziełami budownictwa obronnego,*
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
- f) cmentarzami,*
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;*

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzielami oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W Ustawie znajdują się zapisy dotyczące form ochrony zabytków.

Art. 7. Ustawy mówi, iż:

Formami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa określa obowiązki oraz kompetencje samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Do obowiązków należy:

- prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków (art. 22, pkt. 4),

- sporządzanie na okres czteroletni GPONZ (art. 87),

- uwzględnianie ochrony i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania (art. 18 i 19). W artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72 Ustawy zawarte są szczegółowe określenia obowiązków właścicieli zabytków, w tym też samorządu, dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

3. Związki z innymi dokumentami

Dokumenty, które zostały wzięte pod uwagę przy opracowywaniu niniejszego programu, zidentyfikowano na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym, co oznacza poziom województwa, oraz lokalnym, co stanowi poziom m.st. Warszawy. Tymi dokumentami są różnego rodzaju strategie, studia i programy.

3.1. Na poziomie krajowym

Zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami odniesiono się do zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju oraz dwóch programów, których przygotowanie pozostaje w kompetencji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

a. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta dnia 26 lipca 2001 r.¹ Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

W systemie strategicznych celów rozwoju i zagospodarowania przestrzennego kraju, określono między innymi główne motywy wyboru celów strategicznych, kreujących politykę przestrzenną państwa. Jest wśród nich historyczna konieczność oraz szansa dynamizacji rozwoju i osiągnięcia na tej drodze europejskich standardów życia społeczeństwa poprzez istotne zwiększenie konkurencyjności gospodarki narodowej w otwartym systemie światowym. Tak sformułowany motyw i cel generalny wyznacza system celów z nim współzależnych. Jednym z nich jest ochrona dziedzictwa kulturowego, poprzez niekonfliktogenne wkomponowanie zagospodarowania kraju, regionów, miast i osiedli w przestrzeń historyczną, która kształtowałaby i utrwala tożsamość polskiej przestrzeni w systemie europejskim.

W koncepcji zostało określonych 6 głównych celów, z czego jeden z nich został dedykowany ochronie dziedzictwa kulturowego.

Cel gospodarowania przestrzenią określono jako: *Kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków*

¹ KPPZK, opublikowana w MP nr 26 z dnia 16 sierpnia 2001 r. (poz. 432).

przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz podjęcie działań mających na celu udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu.

Wskazano cztery kryteria kształtowania zagospodarowania przestrzennego:

- *przestrzenne oddalenie trwałych źródeł dewaloryzacji od obiektów dziedzictwa kulturowego;*
- *dostępność komunikacyjna krajobrazu kulturowego w sposób eksponujący jej najwyższe wartości i walory oraz przeciwdziałający jej degradacji;*
- *wkomponowanie obiektów dziedzictwa kulturowego narodu we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne;*
- *powiązanie funkcjonalno-przestrzenne obiektów dziedzictwa kulturowego z krajobrazem przyrodniczym.*

Koncepcja wskazuje na turystykę jako jeden z głównych elementów rozwoju gospodarczego kraju. Ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego została określona jako filar turystyki, zwłaszcza w wielkich miastach stanowiących centra cywilizacyjne i główne kierunki turystyki zagranicznej. Rewaloryzacja przestrzeni turystycznej, zagospodarowanie turystyczne transeuropejskich szlaków kulturowych, zwiększa atrakcyjności obiektów turystycznych oraz wspiera działania komercyjne sprzyjające wzrostowi środków na ochronę dziedzictwa.

b. Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004–2013

Narodowy program kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004–2013 jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020.² Narodowy Program Kultury określa politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2013 r.

Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami częściowymi programu są między innymi:

- *poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,*

² Tekst dostępny na stronie www.mk.gov.pl/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf.

- *kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,*
- *zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,*
- *promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,*
- *rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,*
- *tworzenie warunków do rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej.*

W programie sformułowano dwa priorytety działań.

- Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

W ramach tego priorytetu, drugie działanie zostało sformułowane jako *kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne*. Działanie 3 to *zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych*. W tym działaniu dwa programy dotyczą m.st. Warszawy. Są to:

- *narodowy produkt turystyczny miasta stołecznego Warszawy „Trakt Królewski”,*
- *Fryderyk Chopin 2010.*

- Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu 2., jedno z działań przewiduje *rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego*. Działanie będzie polegało na *podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego oraz na rozwijaniu zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków*.

c. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie powinny zostać określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest obecnie opracowywany.³ W

³ Tezy dostępne na stronach Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji nad zabytkami <http://www.kobidz.home.pl/pliki/tezy.pdf>.

tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określono siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

- *primum non nocere,*
- *maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),*
- *minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekoniecznych),*
- *usuwania tylko tego, co na oryginał działa niszcząco,*
- *czytelności i odróżnialności ingerencji,*
- *odwracalności metody i materiałów,*
- *wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.*

Zasady te stanowią podstawy działań konserwatorskich przy zabytkach podejmowanych przez wszystkie osoby działające w sferze opieki nad zabytkami.

3.2. Na poziomie województwa

Niniejszy program na poziomie wojewódzkim odnosi się do dwóch dokumentów. Są nimi: Wojewódzki program opieki nad zabytkami oraz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

a. Wojewódzki program opieki nad zabytkami

Wojewódzki program opieki nad zabytkami został opracowany na lata 2006–2009.⁴ W związku z tym niniejszy program opieki nad zabytkami dla m.st. Warszawy może mieć związek jedynie w warstwie diagnozy, a nie kierunku działań przewidywanych programów i projektów. Program ten miał na celu *utrwalenie dziedzictwa kulturowego regionu w celu budowania tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej Mazowsza w kraju i za granicą w połączeniu z aktywizacją obywatelską i zawodową społeczności lokalnych, kreowanie turystycznych pasm przyrodniczo-kulturowych.*

b. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego uchwalony został w 2004 r.⁵ *W kierunkach zagospodarowania przestrzennego określono cel polityki w zakresie ochrony wykorzystania wartości kulturowych jako kształtowanie tożsamości*

⁴ Tekst dostępny na stronach www.mwz.pl.

⁵ Tekst dostępny na stronach www.mbpr.pl.

kulturowej Mazowsza. Polityka ta adresowana jest do miast i miejscowości z najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Warszawa w planie zagospodarowania została wymieniona jako miasto o szczególnych walorach kulturowych oraz ośrodek kreowania tożsamości kulturowej regionu.

3.3. Na poziomie m.st. Warszawy

Niniejszy Program Opieki nad Zabytkami w szczególności opiera się na dokumentach, programach i strategiach opracowanych na poziomie Miasta Stołecznego Warszawy.

a. Strategia Rozwoju Miasta Stołecznego Warszawy do roku 2020

Strategia rozwoju m.st. Warszawy została przyjęta w 2005 r.⁶ W odniesieniu do dziedzictwa kulturowego niniejsza strategia wskazuje „cel strategiczny 2”: *Wzmocnienie poczucia tożsamości mieszkańców poprzez pielęgnowanie tradycji i pobudzanie aktywności społecznej. Historia Warszawy, jej tragiczne dzieje odcisnęły piętno na życiu mieszkańców i charakterze miasta. Chcemy, aby historia i tradycja Warszawy zajmowała ważne miejsce w świadomości społecznej. Przywrócenie należnego blasku miejscom o charakterze zabytkowym jest przedmiotem stałej troski władz miasta. Zadbamy o atrakcyjną ofertę turystyczną, zachęcającą do zwiedzania zabytków i poznawania historii naszego miasta. Dzięki wyeksponowaniu tego, co najcenniejsze w dziedzictwie Warszawy, uczynimy ją miastem atrakcyjnym dla warszawiaków, przyciągającym nowych mieszkańców i turystów. Zadbamy o wzmocnienie więzi mieszkańców z miastem. Będziemy ich zachęcać do większego udziału w życiu miasta i pielęgnowania jego tradycji.*

Powyższy cel strategiczny ma być realizowany przez 4 cele operacyjne. Są to:

- 1. Umocnienie tradycji m.st. Warszawy oparte na dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym;*
- 2. Wykreowanie nowych atrakcji i przedsięwzięć kulturalnych na światowym poziomie, które byłyby znakiem firmowym miasta;*
- 3. Zwiększenie atrakcyjności Warszawy dla mieszkańców i turystów;*
- 4. Aktywizacja społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych.*

⁶ Tekst dostępny na stronie http://um.warszawa.pl/v_syrenka/ratusz/strategia.php

b. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego m.st. Warszawy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Miasta Stołecznego Warszawy zostało uchwalone w 2006 roku.⁷ Jest to dokument planistyczny określający politykę zagospodarowania przestrzennego gminy. Studium ustala kierunki polityki ochrony dziedzictwa kulturowego m.st. Warszawy, w przygotowywanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Do głównych celów polityki zagospodarowania przestrzennego, realizujących cele strategiczne rozwoju miasta w zakresie budowy tożsamości Warszawy, należy ochrona historycznej tożsamości Miasta w kształtowaniu urbanistycznej przyszłości Warszawy.

Celem wprowadzenia ochrony jest:

- *zachowanie zidentyfikowanych wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego,*
- *wyeksponowanie obszarów i obiektów o istotnych wartościach zabytkowych i kulturowych, w tym historycznej sylwety miasta na Skarpie Warszawskiej,*
- *zahamowanie procesów degradacji zabytków i przeciwdziałanie negatywnym zmianom funkcjonalno-przestrzennym w obszarach posiadających wartości kulturowe, w tym utrzymanie tradycyjnej wysokości historycznych części miasta.*

W celu ochrony wartości zabytkowych i kulturowych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym określa się:

- *obszary i obiekty, które ze względu na posiadane wartości kulturowe objęte zostały ochroną konserwatorską lub urbanistyczną,*
- *zasady ochrony wartości zabytkowych i kulturowych obszarów i obiektów, w tym ograniczenia w zagospodarowaniu.*

c. Społeczna Strategia Warszawy

Społeczna Strategia Warszawy – Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2009–2020 została uchwalona w 2008 r.⁸ Jej głównym celem jest *droga rozwoju wykorzystująca potencjał społeczny miasta, dający ludziom perspektywę dobrego życia i samorealizacji. Drogę równego dostępu do możliwości, partnerstwa i aktywności społecznej. Drogę, która umiejętnie łączy przestrzeń wielkomiejskiej atrakcyjności z klimatem bycia „u*

⁷ Studium przyjęte zostało uchwałą Rady m.st. Warszawy nr LXXXII/2746/2006 z dn. 10 października 2006 r. Tekst dostępny na stronie <http://um.warszawa.pl/wydarzenia/studium/>.

⁸ Stratega przyjęta uchwałą Nr XLIII/1337/2008 Rady m.st. Warszawy z dn. 13.11.2008 r. Tekst dostępny na stronie <http://strategia.um.warszawa.pl/>.

siebie”. *Drogę przeciwdziałania wszelkim formom wykluczenia*. Jednym z celów strategicznych jest „Zintegrowana polityka społeczna”. Realizowane przez Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków projekty nawiązują do rozwoju ekonomicznego i społecznego, który umożliwia miastu konkurencyjność w procesie rozwoju, a mieszkańcom zwiększenie dostępu do korzyści wynikających z niego. Innym celem, z którym można powiązać projekty, jest wzrost potencjału społecznego. Miasto będzie prowadziło politykę społeczną zorientowaną na rozwój zasobów społecznych, w której równocześnie obywatele miasta będą korzystać z efektów rozwoju Warszawy, a miasto, jako „metropolia więzi”, będzie rozwijać i umacniać lokalne wspólnoty i łączyć je w społeczność aglomeracji i otwierać ją na wielokulturowość świata, współpracę z innymi, czynić przyjazną ludziom przybywającym na stałe lub odwiedzającym miasto. Warszawa, jako stolica i aglomeracja, będzie wzmacniać tożsamość kulturową mieszkańców, chroniąc jednocześnie dziedzictwo kulturowe wspólnot lokalnych. Wszystkie realizowane projekty mają wpływ na tworzenie przestrzeni publicznej, miejsc spotkań, wzbogacanie infrastruktury społecznej miasta w instytucje kultury, sportu i rekreacji, rozrywki, co jest jednym z założeń celu „Wzrost potencjału społecznego”.

d. Lokalny Program Rewitalizacji m. st. Warszawy na lata 2005–2012

W 2008 r. uchwalono Lokalny Program Rewitalizacji m.st. Warszawy na lata 2005–2013.⁹ Dokument ten stanowi podstawę do ubiegania się przez miasto o dofinansowanie z unijnych środków na działania związane ze zdegradowanymi obszarami miejskimi. Misją programu jest koordynacja wybranych polityk m.st. Warszawy na obszarach objętych rewitalizacją oraz wsparcie dzielnic w prowadzeniu działań ukierunkowanych na przywracanie do życia i zrównoważony rozwój określonych obszarów, które utraciły dotychczasowe funkcje społeczne i gospodarcze.

Misja realizowana jest przez cztery cele strategiczne i podporządkowane im działania rewitalizacyjne. Cele sformułowano jako:

- *ożywienie społeczno-gospodarcze poprzez podniesienie jakości przestrzeni publicznej, zgodnie z zasadami ładu przestrzennego i estetyki oraz promowanie przedsiębiorczości,*
- *rozwój turystyki i kultury w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego,*

⁹ Dokument został przyjęty uchwałą Rady m.st. Warszawy na sesji, która odbyła się 8 maja 2008 r. Uchwała nosi numer XXX/995/2008, została zmieniona Uchwałą z dn. 27 listopada 2008 r. o numerze XLIII/1348/2008 oraz Uchwałą z dn. 16 kwietnia 2009 r. o numerze LII/1607/2009. Tekst dostępny na stronie http://um.warszawa.pl/v_syrenka/wydarzenia/rewitalizacja.

- *zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców oraz poprawa możliwości komunikacyjnych wewnątrz osiedli,*
- *integracja mieszkańców, zapobieganie i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.*

II. DIAGNOZA ZASOBU I STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WARSZAWY

1. Specyfika dziedzictwa m. st. Warszawy

1.1. Historia¹⁰

Do późnego średniowiecza miasto rozwijało się tak jak większość miast tego okresu: z tradycyjnym programem zabudowy wewnątrz murów obronnych – Starym Miastem – oraz poza murami z placami targowymi i klasztorami, Nowym Miastem i zamkiem, a także okolicznymi wsiami, których relikty są jeszcze niekiedy zachowane. Począwszy od przełomu XVI i XVII w. procesy rozwoju Warszawy nie były już tak typowe, zarówno w porównaniu z rozwojem innych miast mazowieckich, jak i większości miast europejskich. Na odmiennosc tych procesów miały wpływ wydarzenia historyczne i polityczne, które pozostawiły swój ślad na obecnie zachowanej historycznej strukturze. Należy tu wymienić następujące wydarzenia i wynikające z nich konsekwencje:

- Decyzja o zwoływaniu w Warszawie sejmów zjednoczonego od 1569 r. Unią Lubelską państwa polsko-litewskiego oraz przeniesienie w roku 1596 siedziby królewskiej z Krakowa, de facto równające się przeniesieniu stolicy, przyczyniły się do rozwoju miasta w XVI i XVIII w. Rozwój ten nie był jednak kontynuacją rozbudowy tradycyjnych struktur miejskich, lecz wiązał się z powstawaniem przedmieść z niezależnymi prywatnymi jurydykami. Ich ślady są widoczne w wielu miejscach w układzie urbanistycznym miasta.
- Powstawanie w Warszawie ośrodka politycznego w XVII i XVIII w. pociągnęło za sobą budowę rezydencji królewskich i magnackich oraz klasztorów z własnymi obszernymi ogrodami projektowanymi przez znaczących europejskich architektów działających wówczas w Polsce. Założenia te lokalizowane były za Bramą Krakowską, na skarpie i wzdłuż traktów prowadzących do Warszawy. To w oparciu o nie powstała najwartościowsza przestrzeń urbanistyczna miasta – Trakt Królewski. Prawdopodobne wydaje się też to, że na Pradze mogły wówczas istnieć pałace dla posłów z Litwy i wschodniej części Rzeczypospolitej, lecz nie zachowały się tam żadne czytelne pozostałości.

¹⁰ Tekst jest tożsamy z „Miasto odbudowane, a rodowód historyczny” w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego, opracowany na potrzeby tego dokumentu w Biurze Stołecznego Konserwatora Zabytków w 2006 r.

- Od czasu, gdy Warszawa stała się stolicą, na jej rozwój często miały wpływ decyzje polityczne i wola władców pozostawienia po sobie jakiegoś śladu poprzez realizację wieloprzestrzennych założeń, czasami nie liczących się z istniejącą strukturą miasta – tak w XVII w. powstało założenie saskie, w XVIII w. założenie stanisławowskie, a w latach 50-tych XX w. – MDM. Założenia te dzisiaj traktowane są jako wartościowe układy urbanistyczne. Przykładem nieliczenia się z istniejącą strukturą miasta była budowa Pałacu Kultury i Nauki, która spowodowała zniszczenie kilku zabudowanych kwartałów miejskich w centrum.
- Obronny i militarny charakter miasta był istotnym ograniczeniem kolejnych etapów jego rozwoju. Granice układów urbanistycznych – średniowieczne mury obronne Starego Miasta, XVII-wieczne Wały Zygmuntowskie, XVIII-wieczne Okopy Lubomirskiego wyznaczyły granice Warszawy do 1916 r. W XIX w. carskie fortyfikacje uniemożliwiające trwałą zabudowę w granicach ich zasięgu oraz koszary wraz z innymi obszarami i obiektami podporządkowanymi funkcjom wojskowym miały podkreślać dominację zaborców i prowincjonalny, garnizonowy charakter miasta. Średniowieczne umocnienia zostały w dużej mierze odtworzone, umocnienia XVII- i XVIII-wieczne są ledwo czytelne w siatce ulic, natomiast carskie inwestycje wojskowe zachowane są w znacznej części do dnia dzisiejszego.
- W czasie trwającej ponad sto lat niewoli, podejmowano próby zdegradowania Warszawy do roli miasta prowincjonalnego w imperium rosyjskim. Ograniczenia terytorialne i budowlane, powodowane uwarunkowaniami militarnymi, połączone z migracją ludności oraz rozwojem przemysłowym i technologicznym – budowa kolei, sieci tramwajowej, wodociągów, sieci gazowych i elektrycznych – spowodowały dogęszenie istniejącej struktury miasta. Nastąpiło to w oparciu o istniejącą siatkę ulic i dróg oraz nałożony na nie układ szachownicowy i związany z nim podział własnościowy. Do czasów I wojny światowej powstają charakterystyczne kamienice czynszowe z wieloma podwórkami i oficynami o różnym standardzie, w zależności od lokalizacji w mieście. Z tych czasów zachowały się zespoły zabudowy przemysłowej i urządzeń komunalnych: Stacja Warszawskich Filtrów wraz z siecią wodociagową, historyczny układ urbanistyczny i zespół budowlany Szpitala Dzieciątka Jezus, zespół gazowni na Woli, zajezdnie tramwajowe na Woli i na Pradze wraz z elektrownią tramwajową na Woli, elektrownia na Powiślu, fabryka Norblina, Wytwórnia Wódek na Pradze i inne. Ze zwartej zabudowy miasta z drugiej połowy XIX w. i początku XX w. do dziś przetrwały tylko fragmenty: w południowym Śródmieściu, na Pradze i na

Woli. Rozległy, charakterystyczny obszar miasta w jego północno-zachodniej części – Muranów i Mirów – został zrównany z ziemią przez Niemców po powstaniu w 1943 r. w Getcie Żydowskim.

- Odzyskanie niepodległości w 1918 r. i odrodzenie Warszawy jako stolicy Polski oraz rozszerzenie granic miasta pozwoliło na wyznaczenie nowych terenów i ich rozplanowanie w sposób, będący odbiciem europejskich tendencji w urbanistyce, w tym wg idei miast-ogrodów (również poza granicami ówczesnej Warszawy). Przykładem takiej zabudowy są osiedla: Żoliborz, Saska Kępa, Sadyba, Bielany, Mokotów, Kolonie Lubeckiego i Staszica oraz podmiejskie wówczas osiedla w okolicach Warszawy: Młociny, Boernerowo, Włochy. Korzystny rozwój sytuacji polityczno-gospodarczej spowodował także powstanie wielu obiektów, w tym użyteczności publicznej, projektowanych przez wybitnych polskich architektów. Są to takie zespoły urbanistyczne i obiekty architektoniczne, jak: AWF, „Legia”, SGH, Wyciągi, Prudential, Sądy i inne, a także parki miejskie: Skaryszewski, Dreszera.
- Podczas II wojny światowej większość miasta została całkowicie zniszczona. W pierwszej kolejności podjęto trud rekonstrukcji Starego i Nowego Miasta oraz Traktu Królewskiego, a także zrealizowano nowe założenia przestrzenne – Muranów, Mirów, MDM, Osiedla Praga II, al. Wyzwolenia i inne, których kompozycja przestrzenna, a czasami jakość architektoniczna powoduje, iż stanowią wartościowe elementy urbanistyki miasta. Zachowana zabudowa, mieszkalna i pofabryczna, głównie XIX i XX-wieczna, prawego brzegu Wisły ulegała przez lata postępującej degradacji.
- Włączenie do miasta w drugiej połowie XX w. dawnych podwarszawskich wsi, często o proveniencji średniowiecznej, spowodowało, iż stały się one terenami intensywnej zabudowy mieszkaniowej lub przemysłowej, co doprowadziło do prawie całkowitego zniszczenia ich struktury. Dotyczy to Szczęśliwic, Odolan, Jelonek, Chrzanowa, Wawrzyszewa, Białoleki, Tarchomina, Bródna, Żerania, Gocławia, Siekierki, Służewa, Ursynowa, Wolicy, Natolina i innych. Powstające w latach 60-80-tych XX w. osiedla, teoretycznie nawiązujące do stylu funkcjonalizmu, na skutek stałego, wysokiego popytu na mieszkania, przekształciły się w swoistą formę „produkcji” budownictwa o uproszczonym programie i architekturze. Nieliczne powstające wówczas zespoły osiedlowe można zaliczyć do rozwiązań modelowych, będących formą eksperymentowania nad nowym charakterem zabudowy mieszkaniowej.

- Po II wojnie światowej stopniowo włączano do miasta niezależne dotychczas struktury osadnicze o własnej fizjonomii – Wilanów, miasta: Włochy, Ursus, Rembertów, osiedla wzdłuż linii otwockiej i ostatnio Wesołą.

2. Charakterystyka zasobu

Zidentyfikowane w granicach obecnego m.st. Warszawy materialne i niematerialne ślady, wynikające z procesów rozwoju miasta, wyznaczają obszary wartości chronionych z punktu widzenia ochrony zabytków.

Zabytki archeologiczne, zabytki nieruchome i ruchome (znajdujące się w kościołach, na cmentarzach, w zbiorach muzealnych i archiwalnych oraz pozostające w rękach prywatnych) wraz ze współczesnymi dobrami kultury oraz wartościami niematerialnymi, stanowią dziedzictwo kulturowe miasta.

2.1. *Elementy przestrzenne identyfikujące tożsamość historyczną miasta*

Najważniejszymi elementami dziedzictwa kulturowego Warszawy, stanowiącymi o tożsamości jego mieszkańców oraz umożliwiającymi identyfikowanie się z miastem, są:

- **Zespół Staromiejski – symbol wskrzeszenia miasta**

Odbudowany ze zniszczeń II wojny światowej z wykorzystaniem zachowanych oryginalnych relikwów architektonicznych, z dużym udziałem elementu „kreacji” architektoniczno-konserwatorskiej. Odbudowywano go zgodnie z ówczesnym założeniem ideowym jako *osiedle mieszkaniowe*. Za zabytkowe uznaje się zarówno zachowane struktury budowlane i przestrzenne sprzed 1939 r. wraz z ich archeologicznymi relikwami, jak i struktury z czasu odbudowy pomiędzy latami 1945-1966. Zwieńczeniem odbudowy była rekonstrukcja Zamku Królewskiego zakończona na początku lat 80-tych XX w.

- **Historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem**

Tworzy go główna część historycznego miasta wznoszonego sukcesywnie na krawędzi Skarpy Wiślanej z charakterystyczną panoramą. Zachowana oryginalna tkanka, harmonijnie uzupełniona odbudową po zniszczeniach II wojny światowej, staje się nośnikiem najważniejszych wartości niematerialnych związanych z historią i kulturą polską. W obszarze tym zlokalizowane są najcenniejsze zabytkowe zespoły przestrzenne, najważniejsze urzędy i instytucje państwowe i kulturalne. Tak wyznaczony zespół historyczny to:

- Stare Miasto z Katedrą św. Jana, Zamkiem Królewskim i murami obronnymi;
- Nowe Miasto;

- Mariensztat;
- Trakt Królewski z historycznymi rezydencjami, kościołami i klasztorami położonymi na skarpie, z podskarpiem i Wisłą;
- przestrzenie publiczne: ulic – Krakowskie Przedmieście, Nowy Świat, Al. Ujazdowskie, Miodowa, Długa, Senatorska i Wilanowska; placów – Teatralny, Bankowy, Za Żelazną Bramą, Piłsudskiego, Trzech Krzyży i Na Rozdrożu;
- historyczne ogrody i parki: Saski, Krasińskich, Na Książęcym, Ogród Botaniczny, Zespół Parkowo-Ogrodowy Łazienki Królewskie, w tym Łazienki Północne – dawny Park Sobieskiego z Kanałem Piaseczyńskim, Park Ujazdowski, Wilanów z Parkiem Morysin oraz park Traugutta i Rydza Śmigłego;
- dzieła architektury obronnej: Cytadela i forty Legionów i Traugutta;
- Wilanów – wiejska rezydencja królewska leżąca poza obszarem historycznego miasta.

▪ **Skarpa Warszawska – zasadniczy element unikatowości miasta**

Wybór Wiślanej Skarpy na lokalizację średniowiecznego książęcego grodu sprawił, że znakiem rozpoznawczym Warszawy stała się panorama miasta. O oryginalności tej panoramy, z którą tak utożsamiają się mieszkańcy Warszawy, zdecydowało połączenie czynników naturalnych – wysokiej skarpy na zachodnim brzegu Wisły, i kulturowych – działalności człowieka przez blisko 700 lat. Skarpa Warszawska stanowi podstawowy element historycznej panoramy Warszawy, wiążący Trakt Królewski z historycznymi rezydencjami położonymi na skarpie, z podskarpiem i Wisłą. Ze względu na istotne połączenie wartości przyrodniczych i kulturowych – lokalizacja założeń rezydencjonalnych, parkowych i sakralnych (na południu: Natolin, Rozkosz, Gucin Gaj, kościół św. Katarzyny, Królikarnia, kościół św. Michała, pałac Szustrów); pałace i kościoły na Trakcie Królewskim; (na północy: Cytadela, Żoliborz, zespół AWF, pałac Brühla z parkiem Młociny), istotne jest utrzymanie i kreowanie panoramy miasta, zarówno jej pierwszego, jak i dalszych planów. Osie większości wymienionych założeń przecinają prostopadle skarpe, tworząc kompozycje otwarte.

▪ **Znaczące zabytkowe założenia urbanistyczne i przestrzenne Warszawy**

Warszawa posiada szereg wielkoprzestrzennych założeń kompozycyjnych identyfikujących miasto. Niestety, większość z nich jest nieukończona lub zniekształcona przez późniejsze nieprzemyślane inwestycje. Do ważnych zabytkowych założeń urbanistycznych i przestrzennych Warszawy należą:

- Oś i założenie Saskie – wielkoprzestrzenne założenie urbanistyczne powstałe w czasach Augusta Mocnego, zniekształcone w wielu miejscach przez realizacje nie respektujące pierwotnych zasad kompozycji (osiedle Żelaznej Bramy);
- Oś i założenie Stanisławowskie – wielkoprzestrzenne założenie urbanistyczne powstałe w czasach Stanisława Augusta z wykorzystaniem wcześniejszego założenia zamku Ujazdowskiego. Założenie miejskie (tzw. „Latawiec”) zostało stosunkowo mało zniekształcone, pomimo tego że część zabudowy uległa wymianie, a w latach 50-tych XX w. zachodni odcinek głównej osi założenia, biegnącej wzdłuż Drogi Królewskiej (ul. Niemcewicza, Prądyńskiego) uległ zatarciu – w XIX w. przerwany został budową „Drogi Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej” ze stacją towarową – czytelne są jednak nadal wielkoprzestrzenne perspektywy widokowe z placu Na Rozdrożu;
- Założenie Wilanowskie – założenie przestrzennie związane z Natolinem, Rozkoszą (Ursynowem) i Gucin Gajem wraz z kościołem św. Katarzyny położonymi na Skarpie. Dzięki harmonijnemu połączeniu wysokich walorów zabytkowych rezydencji z relikami olenderskiego osadnictwa w Kępie Zawadowskiej (wychodzącego poza granice miasta na teren gminy Konstancin) oraz krajobrazu przyrodniczego, powstał obszar o wyjątkowych na terenie m.st. Warszawy walorach kulturowo-przyrodniczych;
- 7 placów Warszawy – które pełniły funkcję ośrodka miejskiego – Bankowy, Teatralny, Piłsudskiego, Za Żelazną Bramą, Grzybowski, Małachowskiego oraz Dąbrowskiego dawny Zielony. Pierwotne powiązania przestrzenne między nimi są znacznie zatarte, podobnie jak same place zostały zniekształcone, często o niepełnych pierzejach, z dominacją funkcji komunikacji,

▪ **Ocalałe z pożogi wojennej dziedzictwo materialne, powstałe do 1939 r.**

Na terenie miasta pozostały nieliczne przykłady niezniszczonych zespołów i budowli historycznych – zespoły pałacowe i sakralne powstałe przed początkiem XIX w., XIX-wieczne struktury miasta wraz z kamienicami i budynkami użyteczności publicznej, wysokiej klasy układy urbanistyczne i architektura powstałe po I wojnie światowej związane z nurtem narodowym i modernistycznym. Są to fragmenty miasta, które przed 1939 r. tworzyły jego niepowtarzalny klimat. Dzisiaj przemieszane z nową zabudową tworzą skomplikowaną mozaikę tradycji i współczesności:

- złożone zespoły miasta tradycyjnego z wartościową zabudową mieszkaniową pochodzącą z końca XIX i początku XX wieku: południowe Śródmieście oraz Powiśle, Historyczna Stara i Nowa Praga;

- Żoliborz Historyczny – wytyczony w latach 20-tych XX w. i zabudowywany do 1939 r. Powstały wówczas Kolonie Oficerska i Urzędnicza oraz funkcjonalistyczne osiedla WSM-u. Na terenie tym znajduje się dawny fort Sokolnickiego, na którym założono Park Miejski Żeromskiego;
- Saska Kępa – od połowy lat 20-tych XX w. jako dzielnica willowa z wieloma przykładami wybitnej architektury;
- Sadyba – Miasto-ogród Czerniaków – od połowy lat 20-tych XX w. jako dzielnica willowa wokół fortu Czerniaków;
- Kolonia Lubeckiego i Kolonia Staszica – układy urbanistyczne z lat 30-tych XX w.;
- zespoły urbanistyczne: Boernerowa, Miasta-ogrodu Młociny, Miasta-ogrodu Włoch oraz Mokotowa, Stare Bielany;
- system fortyfikacji XIX-wiecznej Twierdzy Warszawa, obejmujący Kompleks Cytadeli z jej fortami, forty i dzieła pośrednie powstałe w końcu XIX w. powiązane drogami fortecznymi w ramach pierwszego i drugiego pierścienia umocnień, a także Reduta Wolska z 1831 r.;
- zespoły budowlane i budynki – pałace i kamienice, kościoły i klasztory, budynki użyteczności publicznej (urzędy, szpitale, placówki kultury, oświatowe i sportowe), zespoły koszarowe oraz budowle inżynierskie;
- zespoły przemysłowe – jak stacja filtrów, gazownia czy elektrownie i zakłady produkcyjne.

▪ **Dziedzictwo wojenne Warszawy**

Elementem dziedzictwa historycznego Warszawy jest okres II wojny światowej, na który się składa między innymi: obrona Warszawy w 1939 r., powstanie w getcie warszawskim, powstanie warszawskie, działania wojenne i działania władz okupacyjnych oraz celowe niszczenie miasta przez Niemców. Wszystkie te wydarzenia pozostawiły po sobie ślady zarówno w warstwie materialnej, jak i niematerialnej. Szczególnymi świadkami tych wydarzeń, czytelnymi w przestrzeni miasta, pozostają dziś między innymi: Grób Nieznanego Żołnierza, fragmenty murów getta, ślady działań i zniszczeń wojennych na elewacjach.

▪ **Dziedzictwo okresu powojennego**

Reprezentatywne zespoły powstałe po 1945 r. – zespoły o spójnym układzie przestrzennym to: Mariensztat, Osiedle Koło (zaprojektowane przez Syrkusów w latach 40-tych XX w.), plac Hallera na Pradze, Muranów, MDM, Centralny Park Kultury i Wypoczynku „Powiśle” (obecnie park Rydza Śmigłego), a także obiekty, np. PKiN, Centralny Dom Towarowy, Zespół Przystanków Kolei Średnicowej, Dom Partii i inne.

▪ **Komponowane zespoły zabytkowej zieleni**

Historyczne parki i ogrody w większości były związane z rezydencjami lub zespołami klasztornymi położonymi na skarpie wiślanej. Dopiero od połowy XIX w. zaczęły powstawać parki, skwery miejskie oraz alejowe nasadzenia uliczne. Dwa z nich powstały po prawej stronie Wisły – Park Skaryszewski i Ogród Zoologiczny. Idea miast-ogrodów zaowocowała realizacją w 1 połowie XX w. takich zespołów, jak: Nowy Żoliborz, Saska Kępa, Sadyba, Włochy, Młociny. Z kolei realizacja pierwszych wielorodzinnych osiedli mieszkaniowych projektowanych przez modernistycznych architektów w okresie międzywojennym i tuż po wojnie zakładała również zaprojektowane tereny zielone. Reprezentatywnymi zespołami są osiedla żoliborskie, praskie i na Kole. W Warszawie posiadamy niezwykle cenny, również z uwagi na starodrzew, zespół cmentarzy różnych wyznań, obecnie w dzielnicy Wola. Są to cmentarze katolicki (zwany Powązkami), żydowski, ewangelicko-augsburski, ewangelicko-reformowany, tatarski, karaimski i wojskowy. Zabytkowe cmentarze znajdują się także po wschodniej stronie Wisły (bródzieński i pierwszy cmentarz żydowski), na Służewiu, w Wilanowie i Powsinie. Zespół fortyfikacji XIX-wiecznej Twierdzy Warszawa to dzisiaj praktycznie tereny zieleni urządzonej i inwazyjnej. Z uwagi na to, iż nigdy nie będą pełnić już swojej pierwotnej funkcji, zielen ta będzie w większości adaptowana. Obecność tych terenów wraz z naturalnym zadrzewieniem Skarpy i brzegów nadwiślańskich sprawia, że Warszawa postrzegana jest jako miasto tonące w zieleni.

2.2. Zabytki archeologiczne

W granicach m.st. Warszawy zinwentaryzowano ponad 500 zabytków archeologicznych (stanowisk), z których 135 można zlokalizować w terenie, określając granice występowania pozostałości egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów. Pozostałe mają charakter archiwalny, zostały przebadane w całości lub zarejestrowano je w latach ubiegłych, a przy całkowitej zmianie zagospodarowania terenu nie zostały zidentyfikowane. Zabytki archeologiczne reprezentują wszystkie epoki, tj. od czasów najstarszych kultur zbieracko-łowieckich reprezentowanych przez zabytki krzemienne (paleolit, mezolit), najstarsze kultury rolnicze (neolit, brąz), zabytki z wczesnej epoki żelaza, okresu wpływów rzymskich, wczesnego średniowiecza, średniowiecza (miasto gotyckie), po czasy nowożytne – związane z rozwojem miasta. W przeważającej większości zabytki archeologiczne występują w pradolinie Wisły. Osadnictwo wykorzystuje żyzne i lekkie gleby tarasów nadzalewowych, od średniowiecza wkracza na Skarpę Warszawską – bardziej dogodną ze względu na naturalną obronność. Jedynie 2 obiekty naziemne charakteryzują się własną

formą krajobrazową, w stosunku do których obowiązuje warunek trwałego zachowania. Są to Bródno Stare – grodzisko średniowieczne i Gnojowa Góra – utworzone wysypisko śmieci, powstające od założenia Miasta do połowy XVIII wieku. Ponadto na terenie Miasta występują nawarstwienia kulturowe w obrębie historycznego osadnictwa średniowiecznego i nowożytnego. W kilku przypadkach odnotowane zostały ślady wcześniejszej bytności człowieka.

2.3. Zabytki ruchome

Do rejestru zabytków ruchomych wpisanych jest ok. 12 500 obiektów – są to głównie wyposażenia kościołów i ich wystrój. Decyzje dotyczą zarówno pojedynczych obiektów, jak i całego wyposażenia czy kolekcji. Pomimo zniszczeń większości kościołów w czasie II wojny światowej, zasób ten jest nadal pokaźny. Są to elementy rzeźbiarskie, w kamieniu, drewnie i narzucie, malarstwo ścienne i sztalugowe, naczynia i szaty liturgiczne, czy instrumenty organowe. Stan wiedzy i ochrony obiektów ruchomych jest wciąż poszerzany. Nie we wszystkich kościołach zinwentaryzowano zasoby znajdującego się w nich wyposażenia; podobnie jest z zabytkowymi pałacami i kamienicami. Najstarsze warszawskie nekropolie to zbiory cennych rzeźb datowanych od połowy XIX w., wymagające pełnej dokumentacji. Także pomniki, kapliczki i mała architektura związana z przestrzeniami publicznymi miasta nie jest w pełni rozpoznana i chroniona. W ostatnich latach w kręgu zainteresowania znalazła się również sztuka i rzemiosło z okresu międzywojennego i powojennego. Stołeczność Warszawy spowodowała, że działali tu najlepsi europejscy i polscy artyści. Dwie kolekcje znajdujące się dzisiaj w zbiorach prywatnych – sztuki ludowej ze zbiorów Ludwika Zimmerera i warsztat spółdzielni „Ład”, wymagają szczególnego podejścia. Zbiory prywatne oraz zasoby miejskie systematycznie powiększają się o zabytkowe pojazdy rejestrowane jako obiekty o charakterze kolekcjonerskim. Zbiory muzealne i archiwalne chronione są odrębnymi przepisami poprzez wpisy do inwentarzy odpowiednich instytucji.

2.4. Wartości niematerialne

Do najważniejszych należą niewątpliwie:

- stołeczność Warszawy – siedziba władz świeckich i duchownych,
- stolica Rzeczypospolitej Obojga Narodów – największego państwa ówczesnej Europy,
- siedziba królów Polski – rezydencje królewskie i Trakt Królewski,
- siedziba arcybiskupia,
- siedziby najważniejszych instytucji politycznych, charytatywnych i naukowych,

- tradycje demokratyczne – sejmy elekcyjne, równość wyborcza, Konstytucja 3. Maja, obrady Okrągłego Stołu,
- miejsca związane z historycznymi wydarzeniami (np. z wizytami papieża Jana Pawła II),
- wielokulturowość i wielowyznaniowość mieszkańców miasta,
- obecność kultury Żydów Warszawskich i ich martyrologii,
- wydarzenia związane z powstaniami narodowymi i walkami obronnymi: insurekcja kościuszkowska, powstanie listopadowe, powstanie styczniowe, obrona Warszawy w 1939 r., powstanie w Getcie Warszawskim,
- Powstanie Warszawskie,
- zniszczenie i wola odbudowy miasta w historycznym kształcie,
- unikatowa dokumentacja stanu miasta stworzona przez obrazy Canaletta,
- postać Fryderyka Chopina i związane z nim zabytki materialne,
- postać Marii Skłodowskiej-Curie i związane z nią miejsca,
- szereg postaci istotnych dla kultury i historii Polski i miejsc z nimi związanych,
- nekropolie warszawskie jako miejsca pamięci,
- historyczne nazewnictwo miejsc, dzielnic i przestrzeni publicznych,
- legendy związane z miejscami.

2.5. Zbiory muzealne

Na terenie Warszawy zlokalizowane są ważne muzea ze zbiorami zabytków o istotnym znaczeniu nie tylko dla Warszawy, ale i całej Polski: Muzeum Narodowe, Zamek Królewski, Pałac w Wilanowie, Łazienki Królewskie, Muzeum Sztuki Współczesnej w Zachęcie i Centrum Sztuki Współczesnej w Zamku Ujazdowskim; muzea tematyczne, takie jak: Wojska Polskiego, Archeologiczne, Etnograficzne, Literatury, Techniki, Fryderyka Chopina, Marii Curie-Skłodowskiej; Muzeum Diecezjalne, zbiory archiwalne i biblioteczne, takie jak: Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiory Specjalne Biblioteki Narodowej, Gabinet Rycin BUW, Narodowe Archiwum Cyfrowe. Ponadto muzea należące do m.st. Warszawy: Muzeum Historyczne m.st. Warszawy, Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Karykatury, Muzeum Woli. Warszawskie muzea i archiwa z bezcennymi zbiorami należącymi do kulturowego dziedzictwa, z wyjątkiem Gabinetu Rycin BUW, zlokalizowane są w budynkach historycznych, w większości położonych na Trakcie Królewskim.

2.6. Dobra kultury współczesnej

Dla określenia zbioru współczesnych dóbr kultury, które z definicji ustawowej nie są zabytkami, przyjęto zasadę, że jako dzieła zabytkowe traktowane są te wartościowe przejawy materialnej działalności człowieka, które stanowią świadectwo minionej epoki, tj. które powstały do lat 60 XX w., historycznie zamykających nurt socrealizmu. Oddział Warszawski SARP podjął próbę wyłonienia spośród zbioru współczesnych obiektów urbanistyki i architektury te, które są wybitnymi przykładami architektury okresu głównie powojennego do lat 80 XX wieku. Według przyjętych kryteriów wyboru, SARP rekomendował 133 obiekty i zespoły urbanistyczne, wśród nich również te, które zostały już uznane za zabytkowe w rozumieniu obowiązujących przepisów prawnych i wpisane są do rejestru zabytków lub też ujęte w gminnej ewidencji zabytków, a także znajdujące się w zasięgu obszarów objętych prawną ochroną konserwatorską.

3. Diagnoza stanu ochrony

W strukturach samorządu m.st. Warszawy od października 2001 działa Stołeczny Konserwator Zabytków. Obecnie, Stołeczny Konserwator Zabytków, po kilku kolejnych zmianach w zapisach porozumień pomiędzy Wojewodą Mazowieckim a Prezydentem m.st. Warszawy, obowiązujących od 1 czerwca 2005 r., posiada prawie wszystkie kompetencje wojewódzkiego konserwatora zabytków. W odniesieniu do obszaru m.st. Warszawy w kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków pozostają jedynie decyzje o wpisie do rejestru zabytków, prowadzenie wojewódzkiej ewidencji zabytków (niezbywalna właściwość wojewódzkiego konserwatora zabytków) i uzgadnianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W zakresie przekazanych kompetencji leży:

- wydawanie decyzji na prace konserwatorskie przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- wydawanie decyzji na usuwanie drzew i krzewów na obszarach wpisanych do rejestru zabytków,
- wydawanie decyzji na prace konserwatorskie w zabytkowych zespołach zieleni wpisanych do rejestru zabytków,
- wydawanie decyzji na prace konserwatorskie przy zabytkach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków,

- wydawanie decyzji na prace przy zabytkach archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków,
- uzgadnianie decyzji o warunkach zabudowy lub o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego dla inwestycji na obszarach objętych ochroną konserwatorską,
- wydawanie decyzji zezwalających na podział lub zmianę sposobu użytkowania nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków,
- przeprowadzanie kontroli obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- uzgadnianie pozwoleń na budowę na obszarach ochrony konserwatorskiej wyznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- wydawanie pozwoleń na zbycie nieruchomości będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego.

Ogółem w mieście stołecznym Warszawie jest ok. 7300 nieruchomych obiektów zabytkowych objętych jedną z form ochrony zabytków lub wskazanych do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

3.1. Lista światowego dziedzictwa

Na mocy prawa międzynarodowego (Konwencja o ochronie dziedzictwa kulturowego i naturalnego z 1972 r., ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.)¹¹ Komitet Światowego Dziedzictwa UNESCO dnia 2 września 1980 r. podjął decyzję o wpisie na Listę Światowego Dziedzictwa *Historycznego Centrum Warszawy* – jako *unikatowego przykładu kompleksowej rekonstrukcji miasta, które zostało umyślnie i całkowicie zniszczone. Bazą materialnej rekonstrukcji była wewnętrzna siła i determinacja narodu, które pozwoliły na odbudowę dziedzictwa na unikatową skalę w dziejach świata (kryterium vi)*. Doceniono *podjęcie kompleksowych działań konserwatorskich w skali całego historycznego miasta, które jest unikatowym doświadczeniem w Europie i przyczyniło się do zweryfikowania konserwatorskich doktryn i praktyk (kryterium ii)*. Na Listę Światowego Dziedzictwa wpisany został obszar Starego Miasta w granicach murów obronnych wraz z fosami od strony ul. Podwale, teren podskarpia do Wisłostrady, ul. Mostowa od strony północnej, kwartał zabudowy z kamienicą Johna, zespół kościoła św. Anny oraz teren Zamku Królewskiego. Za unikatowość, będącą jednym z kryteriów wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa, uznano „kompleksową rekonstrukcję”, stąd kryterium autentyczności odnosi się do lat 1945–1966.

¹¹ Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190 i 191.

Wpisanie Warszawy na Listę Światowego Dziedzictwa ma przede wszystkim znaczenie prestiżowo-promocyjne, a ochrona obszaru ma oparcie w prawie krajowym.

3.2. Pomnik historii

Zarządzeniem Prezydenta RP z dnia 8.09.1994 r. za Pomnik Historii uznany został *Historyczny zespół miasta z traktem królewskim i Wilanowem* ze względu na *wartości historyczne, artystyczne i autentyczność historycznego układu urbanistycznego oraz wartości niematerialne jako ośrodka władzy politycznej i administracyjnej kraju od XVI wieku, bogactwa rozwiązań architektonicznych, sztuki ogrodowej, rzeźby i rzemiosła artystycznego*. Pomnik historii obejmuje teren od Cytadeli do Belwederu, poprzez Nowe i Stare Miasto, Krakowskie Przedmieście, Nowy Świat i Al. Ujazdowskie oraz Wilanów – zespół pałacowy oraz pałacowo-parkowy z Parkiem Morysin.

3.3. Wpis do rejestru zabytków

Wpisy do rejestru zabytków dokonywane są w trzech odrębnych księgach rejestru. W rejestrze zabytków:

- nieruchomości znajduje się **1 640** obiektów (w tym układy urbanistyczne, zespoły budowlane zabytkowe układy zieleni, cmentarze, dzieła obronne, obiekty architektury, budownictwa i techniki);
- ruchomych znajduje się **12 610** obiektów (między innymi w kościołach, cmentarzach różnych wyznań, przestrzeniach publicznych oraz prywatnych kolekcjach);
- archeologicznych znajduje się **52** obiekty (z czego tylko 2 stanowiska mają własną formę przestrzenną).

3.4. Park Kulturowy

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadza możliwość utworzenia przez radę gminy parku kulturowego. Stosownie do art. 16 ust. 2 ww ustawy, uchwały Rady Miasta określają m.in. granice parku oraz sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia dotyczące zagospodarowania. W chwili obecnej na terenie Warszawy nie ma parków kulturowych. Trwają prace nad przygotowaniem projektu uchwały powołującej Wilanowski Park Kulturowy oraz nad opracowaniem planu ochrony. Podejmowane są również działania zmierzające do utworzenia Parku Kulturowego XIX-wiecznej Twierdzy Warszawa.

3.5. Ustanowienie ochrony w orzeczeniach z zakresu zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹² wprowadza możliwość ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. W ww orzeczeniach uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Prezydenta w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Od 2005 r. w Warszawie prowadzi się projekt gminnej ewidencji zabytków, który jest na bieżąco weryfikowany. W projekcie tym rekomendowanych jest ok. 7 100 obiektów i ok. 195 obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków. Powyższy spis jest cały czas weryfikowany i aktualizowany, stąd liczba zabytków jest zmienna. Elektroniczna wersja projektu gminnej ewidencji zabytków jest dostępna na stronie internetowej <http://spiszabytkow.um.warszawa.pl>.

W lipcu 2010 r. projekt ten uzyskał status wykazu zabytku nieruchomych wyznaczonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw, w terminie 2 lat na tej podstawie zostanie założona gminna ewidencja zabytków.

3.6. Wpis do inwentarza muzealnego lub archiwalnego

Zabytki ruchome znajdujące się w zbiorach muzealnych i archiwalnych podlegają ochronie na podstawie odrębnych ustaw.

¹² Nowe regulacja wynikająca z ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (obowiązuje od 5 czerwca 2010).

4. Diagnoza stanu opieki nad zabytkami

W diagnozie stanu opieki nad zabytki zostanie przedstawiona charakterystyka stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz działania podjęte w ramach opieki nad zabytkami. Na podstawie oceny zasobu została przeprowadzona analiza SWOT.

4.1. Ocena stanu zachowania

Stan zachowania zabytków w Warszawie wciąż pozostawia wiele do życzenia. Bardzo wiele obiektów zabytkowych, całych kwartałów zabudowy i obszarów o walorach zabytkowych wymaga kompleksowej rewaloryzacji. Zły stan techniczny wynika z następujących przyczyn:

- Dekret uwłaszczeniowy z 1945 r. pozbawił mieszkańców własności w granicach przedwojennej Warszawy i spowodował prawie całkowitą wymianę mieszkańców. Za stan techniczny i eksploatację budynków odpowiadało tylko państwo, a w latach 90-tych XX w. – samorząd. Spowodowało to, że w dzielnicach zabudowanych kamienicami wielkomiejskimi – szczególnie w Śródmieściu, na Pradze i Woli – ich stan techniczny bywa dramatyczny. Zgłoszone roszczenia do części z nich utrudniają podjęcie decyzji o remoncie do czasu wyjaśnienia spraw własności. Zatraciły również znaczenie granice historycznych działek własnościowych, co otworzyło drogę do – niezgodnych z historyczną tradycją budowania miasta – lokalizacji nowych obiektów w obcych skalach. Drastyczne przykłady to osiedle „za Żelazną Bramą” czy bloki przy Al. Solidarności. Zniszczenia ogromnych obszarów miasta w czasie wojny ułatwiły takie działania. Dzielnice dołączone do Warszawy po wojnie pozbawione są tych problemów.
- Obiekty i obszary nie zniszczone w czasie II wojny światowej przez lata nie były remontowane, często nie dbano nawet o bieżące remonty zabezpieczające. Mieszkania zostały wtórnie podzielone i dogęszczone, czego skutkiem bywały zniszczenia zabytkowego układu przestrzennego i detalu. W wielu przypadkach zabezpieczenie polegało na zniszczeniu oryginalnej struktury zabytkowej, która sprawiała kłopoty remontowe. Typowym przykładem są XIX- i XX-wieczne kamienice, w których obtłukiwano detal z elewacji lub niszczone często wysokiej klasy wystroje klatek schodowych. Do lat 80-tych XX w. deprecjonowano znaczenie architektury XIX i XX-wiecznej, co usprawiedliwiałało bez troskie niszczenie wartościowych budynków.
- Permanentny brak pieniędzy na poziomie państwa i samorządu oraz niski poziom życia (dochodów) ludności powoduje przeznaczanie posiadanych środków na inne cele niż

konserwacja zabytków. W ostatnich latach można zaobserwować zwiększenie liczby prac konserwatorsko-remontowych w obiektach znajdujących się w rękach prywatnych, Kościoła oraz samorządu lokalnego.

- Proces odbudowy miasta po II wojnie światowej następował bardzo szybko. Tam, gdzie mamy do czynienia z odbudową na starych fundamentach (Stare i Nowe Miasto oraz budynki na Trakcie Królewskim, w tym pałace zamienione na urzędy centralne), borykamy się z problemami pilnej konserwacji oryginalnych, często średniowiecznych piwnic, które zapewne już w czasach odbudowy wymagały prac konserwatorskich. Dodatkowo problemem jest występowanie w rejonie Skarpy przenikających wód gruntowych.
- W czasach odbudowy miasta, a praktycznie do lat 90-tych XX w., problem sprawiało uzyskanie odpowiedniej jakości materiałów do konserwacji i budowy. Stąd stosunkowo nowe obiekty, jak np. Zamek Królewski, wymagają prac konserwatorskich, które bywają trudniejsze, niż przy budynkach powstałych wcześniej, gdzie stosowano jedynie tradycyjne technologie.
- Długotrwały proces zaprzestania dbałości o zabytkową zieleń miejską doprowadził do zatarcia kształtu historycznych zespołów ogrodowych (np. Natolin zamieniony na rezerwat przyrody) i nasadzeń ulicznych (przypadkowe gatunki drzew, dodatkowo nie pielęgnowanych, przysłoniły obiekty o wyjątkowych wartościach architektonicznych i historycznych: kościół Wizytek, Zamek Królewski oraz panoramę Starego Miasta).
- Zła jakość historycznych przestrzeni publicznych wynika z podporządkowania ich funkcji komunikacji samochodowej oraz z niskiej jakości materiałów używanych do ich remontów – dotyczy to większości historycznych ulic i placów. W ostatnim czasie ta tendencja wydaje się słabnąć.

4.2. Działania m. st. Warszawy skierowane na opiekę nad zabytkami

Część zadań samorządu powiatowego i gminnego w sferze opieki nad zabytkami jest realizowanych przez Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków. Niektóre z niżej wymienionych projektów są również realizowane w ramach programów Społecznej Strategii Warszawy, są nimi:

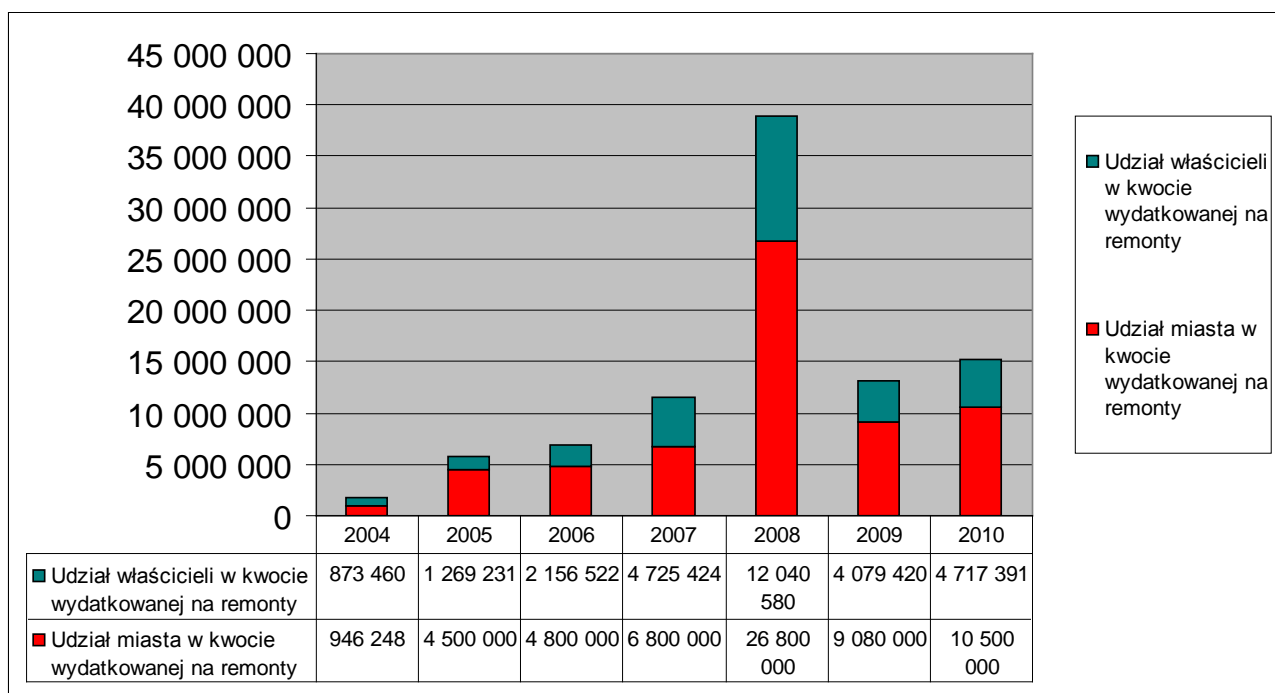
- **„Prace konserwatorskie przy zabytkach ruchomych”**

Większość obiektów zabytkowych będących własnością m.st. Warszawy znajduje się pod opieką odpowiedzialnych za nie osób i instytucji, które mają obowiązekłożyć na ich właściwe utrzymanie. Kilka lat temu stwierdzono, iż najbardziej zaniedbane są obiekty małej architektury stojące w pasach drogowych. Wynikało to stąd, że jako obiekty nie związane z funkcjonowaniem dróg, chociaż znajdują się na terenach zarządzanych przez Zarząd Dróg Miejskich, pozbawione są opieki i praktycznie nikt nie poczuwa się do odpowiedzialności za nie. W ciągu kolejnych lat, po uzyskaniu odpowiedniego umocowania prawnego, ze specjalnie wyodrębnionych w Biurze Stołecznego Konserwatora Zabytków środków na interwencyjne prace konserwatorskie, wyremontowano wiele obiektów zabytkowych będących we władaniu Miasta. W latach 2002–2009 zostały wykonane prace konserwatorskie przy dwudziestu tego rodzaju obiektach. Między innymi konserwacje: tablic fundacyjnych z Mostu Poniatowskiego, Południka Warszawskiego na placu Teatralnym, Grubej Kałki na placu Bankowym (we współpracy z MPWiK), figury św. Jana Nepomucena przy ul. Senatorskiej, obelisku z 1799 r. przy ul. Lindleya, figury Matki Boskiej znajdującej się przy ul. Żąbkowskiej 54, drewnianej figury św. Anny w Wilanowie, dwóch pomników Syrenek z Rynku Starego Miasta oraz Wybrzeża Kościuszkowskiego (we współpracy z Zarządem Terenów Publicznych). Pierwsza Syrenka wykonana według projektu Konstantego Hegla, została umieszczona w Muzeum Historycznym m.st. Warszawy, a jej wierna kopia zajęła miejsce oryginału. Druga odzyskała fontannę i nowe zagospodarowanie, zdobiąc popularne miejsce wypoczynku. W ramach prac ratowniczych zabezpieczono polichromie z dawnej rezydencji podmiejskiej przy ul. Dzieci Warszawy 7/9 (transfer do Muzeum Historycznego m.st. Warszawy), polichromie w domu modlitwy przy ul. Targowej; odtworzono drzewo-symbol na Pawiaku i inne. Dzięki współpracy władz Warszawy i Bytomia, XIX-wieczny odlew rzeźby śpiącego lwa z ZOO trafił do Bytomia, natomiast wykonany odlew znalazł miejsce w warszawskim ZOO. Prace związane z wykonaniem kopii zostały sfinansowane przez ING Bank Śląski. Oba miasta zorganizowały uroczyste odsłonięcia lwów i wydały z tej okazji wspólnie opracowaną broszurę. Całe przedsięwzięcie dało inspirację do zorganizowania konkursu plastycznego dla dzieci pt. „Mały Warszawiak i lew”. Przeprowadzono oznakowanie granic getta 22 obeliskami i tablicami oraz wydano specjalną broszurę. Rozpoczęto znakowanie granic obszaru wpisanego na listę światowego dziedzictwa (wykonano pierwszy z siedmiu postumentów). Zabezpieczono część kolekcji sztuki nieprofesjonalnej Ludwiga Zimmerera i przygotowano ją do przekazania Muzeum Etnograficznemu.

Biuro podejmuje archeologiczne prace ratownicze. W ostatnich latach zostały przeprowadzone tego rodzaju prace np. przy murach staromiejskich, starej prochowni, pl. Zamkowym czy ul. Długiej.

- **pomoc przy pracach konserwatorskich – dotacje**

Po wejściu w życie w roku 2003 nowej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która wprowadziła możliwość dotowania przez samorząd lokalny prac konserwatorskich, przygotowana została odpowiednia uchwała Rady Miasta, określająca zasady przyznawania dotacji. Rada Miasta Stołecznego Warszawy, wypełniając delegację zawartą w art. 81 ww ustawy, począwszy od roku 2004 podejmuje uchwały w sprawie przyznania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach znajdujących się na obszarze Warszawy. Dotacje te przyznawane są, jednostkom spoza sektora finansów publicznych, na zasadach określonych w uchwale. Od czerwca 2008 r. reguluje to uchwała nr XXXVI/1073/2008 określająca nowe zasady przyznawania dotacji. W roku 2008 limit środków przeznaczonych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach, w porównaniu do lat poprzednich, osiągnął rekordową kwotę i wynosił 26.800.000 zł.

Przy przyznawaniu dotacji, szczególnie zwracano uwagę na wnioski dotyczące pomocy wspólnotom mieszkaniowym. Z dotacji korzystają również kościoły i cmentarze – kościoły

jako istotny element kultury i przestrzeni miejskiej, cmentarze jako szczególny nośnik historii i tradycji miasta.

W roku 2009, z uwagi na spowolnienie gospodarcze, limit środków przeznaczonych na dotacje wynosił 9.080.000 zł. Ze 160 wnioskodawców, 37 otrzymało dotacje. Dofinansowanie otrzymały głównie obiekty sakralne oraz obiekty będące we władaniu Wspólnot Mieszkaniowych.

W 2010 roku limit środków przeznaczonych na dotacje wynosi 10 500 000 zł. Ze 170 wniosków, dotacje otrzymało 57 wnioskodawców. Dofinansowanie otrzymały obiekty we władaniu wspólnot mieszkaniowych oraz obiekty sakralne.

Dotacje na prace konserwatorskie są doskonałym narzędziem, aby skłonić właścicieli zabytków do udostępnienia swoich obiektów społeczeństwu. Taką możliwość wykorzystano między innymi, zapewniając coroczną prezentację fresków M. Palloniego po wykonanej konserwacji w refektarzu Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie czy możliwość zwiedzania każdego lata w weekendy zespołu parkowego w Natolinie.

- **„Parki kulturowe – ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”**

Od 2006 roku prowadzone są prace studialne i przygotowawcze, których celem jest utworzenie dwóch parków kulturowych:

- Wilanowskiego Parku Kulturowego

Projektowany Park obejmie rezydencję wilanowską i jej historyczne filie – Morysin, Natolin, Ursynów, Gucin-Gaj razem z kościołem św. Katarzyny – wraz z ich powiązaniem kompozycyjnymi i widokowymi. Została przygotowana uchwała powołująca Park oraz Plan Ochrony. Trwają końcowe konsultacje.

- Parku Kulturowego XIX-wiecznej Twierdzy Warszawa

Park obejmie XIX-wieczny zespół fortów – wraz z trzonem Twierdzy, jakim jest Cytadela – oraz z zachowanymi w dużym stopniu drogami fortecznymi, wałami i fosami międzyfortowymi. Prace nad ostatecznym kształtem planu ochrony poprzedzone zostały otwartymi warsztatami. Wszelkie informacje o projekcie są dostępne na stronie internetowej <http://twierdzawarszawa.pl/>.

- **„Program ochrony dziedzictwa kulturowego: Światowe dziedzictwo, plan zarządzania i monitorowania obszaru Starego Miasta wraz z otuliną”**

Sporządzenie Planu Zarządzania dla obszaru wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa wraz z otuliną zalecają międzynarodowe dokumenty dla miejsc wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Przygotowany jest projekt tego dokumentu dla Starego Miasta. Plan zarządzania określa cele i założenia, takie jak: wizję długoterminową, zarządzanie miejscem, zarządzanie przestrzenią publiczną, zarządzanie turystyką, edukacja, interpretacja i wartości niematerialne. Zawiera on elementy strategii działania oraz założeń do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem zasadniczego celu, jakim jest ochrona i opieka nad zabytkami. Wiosną 2009 r. projekt był konsultowany w ramach międzynarodowego seminarium. Plan zarządzania stanowi załącznik do niniejszego opracowania.

- **„Projekt badawczy - kolorystyki fasad Traktu Królewskiego”**

Obecna kolorystyka fasad kamienic, pałaców i kościołów położonych przy Trakcie jest wynikiem odbudowy większości obiektów po zniszczeniach II wojny światowej oraz działań właścicieli i użytkowników tych zabytków w ostatnich kilkudziesięciu latach. Nie zawsze jest ona zgodna z kolorystyką stosowaną w danej epoce. W nawiązaniu do programu rewitalizacji ul. Krakowskiego Przedmieścia – Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków przygotowało projekt badawczy „Kolorystyka fasad Traktu Królewskiego”. Zostało wykonane specjalne studium historyczno-konserwatorskie, w którym ustalono, że fasady 32 obiektów usytuowanych przy tej ulicy nie były zniszczone podczas wojny, bądź były uszkodzone w takim stopniu, który pozwala przypuszczać, że zachowały się oryginalne tynki z warstwami malarskimi. Zostały one wskazane do konserwatorskich badań pod kątem ustalenia historycznych warstw malarskich. Wykonane badania dostarczają wiedzy historycznej i są podstawą do przeprowadzenia remontu konserwatorskiego fasad obiektów będących we władaniu m.st. Warszawy, ale także właścicieli pałaców i kościołów.

- **„Remont Elizeum w parku na Książęcem w Warszawie”**

Elizeum to podziemna XVIII-wieczna rotunda, wzniesiona jako jeden z pawilonów ogrodowych ks. Kazimierza Poniatowskiego w Parku o historycznej nazwie Na Książęcem. Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków podjęło działania, mające na celu remont i adaptację obiektu. Zorganizowano warsztaty projektowe dla młodych architektów,

przeprowadzono szereg ekspertyz dotyczących stanu zachowania zabytku, w oparciu o opinie eksperckie przygotowano zalecenia konserwatorskie. Zlecono przygotowanie koncepcji rozbudowy i adaptacji Elizeum na cele kulturalne.

- **„Obszar Starego Miasta w Warszawie wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – poprawa kondycji technicznej zabytkowych piwnic, renowacja i rekonstrukcja, modyfikacja ich programu użytkowego i adaptacja na cele kulturalne”**

Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków uzyskało w ramach dotacji środki z EOG i MF na realizację projektu „Renowacja i adaptacja na cele kulturalne Piwnic Staromiejskich Warszawy na obszarze wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO”. Projekt dotyczy renowacji i adaptacji na cele kulturalne wybranych staromiejskich piwnic Warszawy w pięciu lokalizacjach. Celem projektu jest zachowanie szczególnie cennego dziedzictwa kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności oferty kulturalnej i turystycznej regionu oraz Stolicy. Realizację projektu przydzielono Stołecznemu Zarządowi Rozbudowy Miasta. W 2009 r. rozpoczęte zostały prace remontowe przy ul. Jezuickiej 4 oraz Rynek 2. Jednocześnie trwają prace w podziemiach Katedry Polowej, które będą przeznaczone także na cele muzealne.

- **dokumentacja zabytków**

Na zlecenie Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków wykonano:

- Karty ewidencyjne zabytków architektury – 564 karty, głównie domy mieszkalne, ale także zespoły przemysłowe, np. Wodociągi, zakłady Pocisk na ul. Mińskiej 25, poszczególne forty, zespoły koszarowe (np. koszary artylerii przeciwlotniczej, ob. WAT), czy też zespoły budowlane, mieszkaniowe (ul. Oleandrów, ul. Jaworzyńska). W oparciu o wykonane karty, Wojewódzki Konserwator Zabytków wpisał do rejestru lub wszczął postępowanie o wpis kilkudziesięciu zabytków, np.: Prudential, Al. Jerozolimskie 61, Filtrowa 68, Fort Bema, zakłady przemysłowe Lilpop, Loewenstein i Rau na ul. Bema 65;
- Karty zabytków ruchomych – 902 karty, głównie wyposażenie kościołów (np. kościół św. Anny, Wizytek, Karola Boromeusza na ul. Chłodnej), ale także wyposażenie Belwederu. Wykonano ozonowanie i dokumentację odnalezionych zabytkowych szat i tkanin liturgicznych z kościoła św. Krzyża;

- Karty zabytków ruchomych techniki – wykonano 89 kart, np. wyposażenie Wodociągów;
- Wytyczne do wpisu do rejestru zabytków układów urbanistycznych i zespołów budowlanych, takich jak: ulicy Chmielnej (na odcinku od Nowego Świata do Pasażu Wiecha), Nowego Miasta i Mariensztatu;
- Wytyczne do 34 obszarów, dla których zostały podjęte uchwały o przystąpieniu do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, gdzie jest rozbudowana problematyka konserwatorska. Wykonano opracowania m.in. dla kilkunastu fragmentów Mokotowa, Pragi, Śródmieścia oraz Ochoty.

Wykonano również pierwszy element oznakowania granic wpisu na listę UNESCO, umieszczony na ul. Krakowskie Przedmieście.

W sumie osiem jednakowych elementów zostanie zlokalizowanych w wybranych miejscach znajdujących się na granicy wpisu UNESCO. Na postumencie umieszczony jest krótki opis wraz z logo Światowego Dziedzictwa i UNESCO, zaś zwieńczeniem jest relief przedstawiający makietę Starego Miasta. Na czterech bokach postumentu umieszczone są napisy w czterech językach: polskim, angielskim, francuskim i hiszpańskim (lub rosyjskim). W miejscu pustym – na makiecie – wzdłuż Wisły znajduje się ten sam napis w języku Braille’a. Logo wykonano jako plakietę z brązu znajdującą się na czterech bokach postumentu. Pozostałych 7 oznakowań zostanie sukcesywnie zrealizowanych przez Zarząd Terenów Publicznych.

Wykonano również model przestrzenny dla obszaru historycznego miasta, który został wzbogacony o teksturowanie Starego Miasta oraz Nowego Miasta.

Około 1000 obiektów zabytkowych zostało oznakowanych tabliczką otwartej koperty. Sukcesywnie będą również oznakowywane obiekty wpisywane do rejestru zabytków.

• **inwentaryzacja Starych Powązek**

Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków we wrześniu 2009 r. rozpoczęło projekt dokumentacji nagrobków najstarszej warszawskiej nekropolii – Cmentarza Powązkowskiego. Celem projektu realizowanego, przy udziale Urzędu Pracy, Warszawskiego Centrum Pomocy Rodzinie oraz Zarządu Cmentarza Stare Powązki, jest stworzenie bazy danych o stanie zachowania obiektów, rodzaju materiału, uzupełnionej zdjęciami, wymiarami, inskrypcjami. Do dokumentowania zostały zatrudnione osoby niepełnosprawne, zarejestrowane jako poszukujące pracy. Projekt, oprócz sukcesywnego uzyskiwania danych o wszystkich

obiektach znajdujących się na cmentarzu, umożliwia aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych.

- **„Społeczna opieka nad zabytkami”**

Społeczni opiekunowie Zabytków.

W 2008 roku została rozpoczęta procedura ustanawiania Społecznych Opiekunów Zabytków. Przygotowano wzór listy, legitymacji i zaświadczeń oraz ich druk zgodnie z Zarządzeniem Prezydenta m.st. Warszawy. Jest to przywrócenie tradycyjnej formy opieki nad zabytkami przez osoby zainteresowane aktywną pomocą w ratowaniu zabytków. Z inicjatywy stowarzyszenia CREO uruchomiony został kurs dla kandydatów na Społecznych Opiekunów Zabytków.

Projekty Edukacyjne.

Corocznie odbywa się prezentacja działalności Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków w szkołach średnich, w ramach warsztatów samorządowych organizowanych przez Urząd m.st. Warszawy. Biuro prowadzi też nadzór nad realizacją programu „Youth on the Trail of Word Heritage”, w ramach którego uczniowie szkół warszawskich współpracują ze innymi szkołami na świecie (w 2008 roku Liceum im. Stefana Batorego współpracowało z Kirkvöll School). Została wydana gra edukacyjna „Zakochani w Warszawie” o tematyce historyczno-architektonicznej. Jej celem jest zaznajomienie graczy z historią warszawskich zabytków. Gra została wydrukowana w ok. 2000 egzemplarzy i przekazywano ją do szkół podstawowych, gimnazjów, domów kultury, świetlic i domów dziecka. Z uwagi na jej dużą popularność, nakład w chwili obecnej został wyczerpany.

Popularyzacja – Wydawnictwa

Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków:

- uruchomiło forum dyskusyjne „Krajobraz Warszawski” Jest to inicjatywa miasta mającą na celu prowadzenie otwartych dyskusji i spotkań dla miłośników Warszawy i mieszkańców. Rocznie odbywają 3-4 spotkania, po których, w magazynie urbanistyczno-architektonicznym „Krajobraz Warszawski”, wydawane są zapisy dyskusji. Dotychczas wydano 6 numerów;

- współorganizuje „Sztukę Konserwacji”, gdzie oprócz prezentacji na wystawie prac konserwatorskich wykonywanych ze środków miasta wydawane są wykłady w postaci folderu i płyty CD;
- współwydaje czasopisma prezentujące osiągnięcia miasta w ochronie i konserwacji zabytków. W latach 2007–2008 był to „Rocznik Konserwatorski”, w roku 2009 „Spotkania z Zabytkami”, do których artykuły przygotowane zostały przez pracowników;
- publikuje wydawnictwo albumowe pt. „Blask wspomnień” poświęcone pracom konserwatorskim finansowanym i współfinansowanym przez m.st. Warszawę. Pierwsza edycja dotyczyła lat 2002–2006;
- kontynuuje prace nad wydawnictwem „Atlas ulic i placów Warszawy”. Na zlecenie Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków wykonano katalog dla 10 ulic (od ul. E. Plater do ul. Puławskiej) wraz z serwisem fotograficznym.

- **współpraca z organizacjami krajowymi i międzynarodowymi**

Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków współpracuje z organizacjami międzynarodowymi w dziedzinie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, jak również prowadzi w tej dziedzinie współpracę z innymi miastami, szczególnie europejskimi.

Biuro współpracuje z następującymi organizacjami zagranicznymi:

- **OWHC** – Organizacja Miast Światowego Dziedzictwa to projekt Oświetlenia Murów Staromiejskich, który uzyskał nagrodę Jean Paul L’Allier;
- **ASCE** – Stowarzyszenie Znaczących Cmentarzy Europejskich. W ramach „Tygodnia troski o znaczące cmentarze” zorganizowano spotkanie młodzieży gimnazjalnej i licealnej zrzeszonej w organizacji Hereditas, w ramach którego przeprowadzono zajęcia na cmentarzach protestanckich w Warszawie. W czerwcu 2008 r. przygotowano spektakl „Poezja Powązek” w ramach obchodów European Week for Discovering Cemeteries, organizowanego corocznie przez ASCE.
- **Liga Polskich Miast i Miejsc UNESCO** – to organizacja zrzeszająca większość polskich miast i miejsc wpisanych na listę światowego dziedzictwa UNESCO, wspierająca i popularyzująca nasze dziedzictwo.

- **ważniejsze projekty prowadzone przez inne biura wpisujące się w działania na rzecz opieki nad zabytkami:**

- Strategia Rozwoju m.st. Warszawy do roku 2020,

- Społeczna Strategia Warszawy – Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2009-2020,
- Program Rozwoju Kultury,
- Lokalny Program Rewitalizacji m.st. Warszawy na lata 2005–2012,
- organizacja roku Chopinowskiego,
- komisja iluminacyjna,
- zarządzenie Prezydenta m.st. Warszawy w sprawie wprowadzenia zasad dokonywania czasowych zmian w zagospodarowaniu przestrzeni publicznej nieruchomości m.st. Warszawy i nieruchomości Skarbu Państwa, którymi gospodaruje Prezydent m.st. Warszawy, w szczególności dla części obszaru uznanego za pomnik historii, w tym obszaru wpisanego na Listę Dziedzictwa Światowego,
- Strategia Rozwoju Turystyki m.st. Warszawy do 2020 roku.
- rewaloryzacja miejskich parków,
- rewaloryzacja miejskich przestrzeni publicznych,
- adaptacja kamienic przy ul. Targowej na Muzeum Pragi,
- adaptacja budynku byłego Wydziału Weterynarii Akademii Rolniczej, na siedzibę orkiestry Sinfonia Varsovia,
- budowa Muzeum Wojska Polskiego w Cytadeli.

4.3. Analiza SWOT

Słabe strony	Mocne Strony
<ol style="list-style-type: none">1. Niezadowalający stan zachowania zabytków i historycznych przestrzeni publicznych2. Niepełna wiedza o wartościach dziedzictwa kulturowego3. Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów ochrony konserwatorskiej4. Nierównomierne rozmieszczenie na terenie miasta zasobu dziedzictwa kulturowego5. Niewykorzystywanie dzielnicowej specyfiki dziedzictwa do budowania tożsamości lokalnej mieszkańców6. Niedostateczne wykorzystywanie zróżnicowania potencjału zabytków dla celów turystycznych	<ol style="list-style-type: none">1. Zasób dziedzictwa materialnego w postaci zespołów i obiektów zabytkowy o najwyższej randze urbanistycznej i architektonicznej, autorstwa najwyższej klasy architektów i artystów2. Przeznaczanie części budżetu miasta na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane na dotacje dla właścicieli z sektora finansów niepublicznych3. Wykorzystywanie zasobu dziedzictwa materialnego na lokalizację funkcji kulturalnych i edukacyjnych4. Sukcesywna rewitalizacja najważniejszych przestrzeni publicznych, takich jak ulice i place oraz parki i ogrody5. Podejmowanie kompleksowych dokumentacji zabytków Warszawy6. Propagowanie wiedzy o zabytkach poprzez publikacje, prelekcje i internet7. Sukcesywne przygotowywanie zasad zarządzania przestrzeniami zabytkowymi8. Zaangażowanie organizacji społecznych do opieki nad zabytkami9. Wdrożenie systemu konsultacji społecznych10. Stała i kompetentna kadra odpowiedzialna za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami na poziomie m.st. Warszawy

Szanse	Zagrożenia
<ol style="list-style-type: none"> 1. Warszawa jest jednym z ok. 200 miast na świecie, których historyczne „centrum” wpisane zostało na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO 2. Trakt Królewski – historyczny zespół miasta z Wilanowem uznany za Pomnik Historii został wpisany jako jeden z programów do Narodowego Programu Rozwoju Kultury na lata 2004–2013, 3. Ogromny zasób wartości niematerialnych o randze europejskiej i światowej 4. Rok Chopinowski 2010 został wpisany jako jeden z programów do Narodowego Programu Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 5. Lokalizacja miasta nad brzegami Wisły z ekspozycją historycznego miasta na Skarpie Wiślanej daje możliwości stworzenia atrakcyjnych bulwarów wykorzystujących sylwetkę Warszawy 6. W strukturze przestrzennej miasta są liczne elementy przestrzenne identyfikujące tożsamość historyczną miasta – zachowane, jak Praga, i odbudowane, jak np. Mariensztat, traktowane jako wartościowe układy urbanistyczne i krajobrazowe 7. Zachowana jest duża ilość zabytkowej zieleni parków i ogrodów, dająca szanse powiązania ich w system z terenami otwartej zieleni 8. Siedziby urzędów i instytucji kultury o randze państwowej i historycznym znaczeniu 9. Możliwość pozyskiwania finansowania ze środków zewnętrznych 10. Wysoki poziom budżetu miasta na tle innych miast Polski 11. Rosnąca akceptacja Warszawy przez mieszkańców Polski jako atrakcyjnego miasta 12. Położenie Warszawy w Europie i rosnący prestiż międzynarodowy 13. Potencjał ludzki i materialny m.st. Warszawy 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zagrożenia stanu zachowania zabytków przez zaniedbania ludzi 2. Podejmowanie decyzji bez wyczerpujących studiów i analiz 3. Niespójność prawa powodująca, że część zidentyfikowanego zasobu dziedzictwa kulturowego nie posiada żadnej ochrony 4. Presja na realizację zadań np. ze sfery komunikacji czy EURO 2012, w tym na podstawie specustaw, wymuszająca rozwiązania niekorzystne dla ochrony zabytków 5. Nieuregulowane stany własnościowe i konsekwencje tzw. dekretu Bieruta, powodujące postępującą degradację historycznych budynków i zespołów 6. Brak ustawy reprivatyzacyjnej, powodujący realizację słusznych roszczeń dawnych właścicieli ze szkodą dla interesu publicznego 7. Nakładanie stref ochrony przyrodniczej na obszary zabytkowe kształtowane ręką człowieka, uniemożliwiające właściwą ochronę wartości kulturowych 8. Niestabilność Skarpy Warszawskiej i brak jej monitorowania zagrażająca budowlom znajdującym się na niej i w jej okolicy, w tym Starówce 9. Zmiany klimatyczne powodujące silne wiatry i opady, szczególnie niebezpieczne dla zabytkowych zespołów zieleni

III. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Założenia programu

W diagnozie zasobu dziedzictwa kulturowego została określona specyfika m.st. Warszawy wynikająca z jego położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Na specyfikę Warszawy składają się między innymi: stołeczność i metropolitarność miasta, realizacja wielkich założeń rezydencjonalnych i przestrzennych od XVII w. do czasów współczesnych, zniszczenia wojenne i powojenna odbudowa. Wszystkie te elementy miały kluczowe znaczenie dla miasta i jego obecnego charakteru. Wspieranie rozwoju Warszawy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego jest podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby nasza stolica była miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców, jak i przyjezdnych.

Opieka nad zabytkami w Warszawie wykorzystuje podejście projektowe. Podjęte w ostatnich latach działania, w tym wdrożenie kluczowych projektów, systematyczne budowanie i wykorzystywanie dostępnych mechanizmów finansowania prac przy zabytkach, rozwijanie systemu dokumentacji tworzącego bazę dla programów edukacyjnych i promocyjnych, stanowią podstawę założeń programu opieki nad zabytkami. Program odwołuje się do zasady pomocniczości, zgodnie z którą aktywizuje warszawskie dzielnice do realizacji własnych projektów, uwzględniających lokalną specyfikę na rzecz opieki nad zabytkami.

Zakłada się, że Program będzie tworzył ramy systemowe, integrując ważniejsze projekty działających w Warszawie instytucji kultury szczebla krajowego, wojewódzkiego oraz lokalnego, prowadzone przez organizacje pozarządowe czy związki wyznaniowe.

Opieka nad zabytkami zakłada włączanie różnych grup społecznych zainteresowanych dziedzictwem kulturowym, co przeciwdziała zjawisku wykluczenia społecznego i kulturowego oraz sprzyja budowaniu poczucia tożsamości.

Podsumowując, głównymi założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- spójna polityka finansowania prac konserwatorskich w oparciu o ustawowe regulacje prawne,
- kompleksowa poprawa jakości historycznej przestrzeni publicznej,
- system eksponowania najbardziej wartościowych zabytków m.st. Warszawy,
- wydobywanie walorów niematerialnych dziedzictwa kulturowego m.st. Warszawy.

Analiza SWOT oraz powyższe założenia dały podstawy do określenia celu głównego z perspektywą do roku 2020.

2. Cel główny

Program opieki nad zabytkami jest de facto polityką Miasta dotyczącą opieki nad dziedzictwem. Uwzględnia również wykonanie szeroko pojętych prac przy zabytkach i zahamowania procesów degradacji, wyeksponowanie zabytków i zwiększenie ich atrakcyjności dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych, ochronę przyrody, zagospodarowanie przestrzenne i tworzenie nowych miejsc pracy. Wszystkie podejmowane przez Miasto programy lub projekty dotyczące dziedzictwa kulturalnego znajdują swoje odzwierciedlenie w Programie.

Cel główny sformułowano z perspektywą do roku 2020:

DZIEDZICTWO WARSZAWY TRWAŁYM FUNDAMENTEM JEJ DYNAMICZNEGO ROZWOJU

2.1. Priorytety

Osiągnięcie celu głównego będzie możliwe przez realizację czterech priorytetów. Priorytety te można traktować zarazem jako strategiczne cele programu. Są nimi:

- I. Włączanie mieszkańców Warszawy do opieki nad zabytkami i podnoszenie ich świadomości;*
- II. Tworzenie trwałych warunków do poprawy stanu zachowania dziedzictwa;*
- III. Eksponowanie i wykorzystanie walorów zabytkowych do budowania tożsamości i dumy mieszkańców;*
- IV. Wykorzystywanie i udostępnianie zabytków na cele społeczne, w tym kulturalne i edukacyjne dla mieszkańców i turystów.*

3. Działania w ramach priorytetów przeznaczonych do realizacji do roku 2013

Realizacja działań w ramach priorytetów w niniejszym opracowaniu przewidziana jest na okres czterech lat, do roku 2013. Jednakże, ze względu na różne okresy realizacji projektów, dopuszczone zostały planowany okres działań wykraczający poza cztery lata.

Określenie działań w ramach priorytetów umieszczono w:

- priorytet I – działania przedstawione w Tabeli I;
- priorytet II – działania przedstawione w Tabeli II;
- priorytet III – działania przedstawione w Tabeli III;
- priorytet IV – działania przedstawione w Tabeli IV.

3.1. Włączanie mieszkańców Warszawy do opieki nad zabytkami i podnoszenie ich świadomości.

Działania priorytetu odnoszą się do wszystkich grup społecznych, niezależnie od wieku, wykształcenia, statusu społecznego. Są one skierowane zarówno do mieszkańców Warszawy, jak i do tych, którzy korzystają z infrastruktury społecznej i możliwości pracy.

Szczególnymi grupami, do których odnoszą się działania, są właściciele, użytkownicy oraz decydenci. Jedną z metod realizacji jest edukacja, promocja i propagowanie wiedzy o zabytkach i zasadach ochrony. Należy umacniać w mieszkańcach poczucie tożsamości poprzez identyfikowanie specyfiki i odrębności lokalnej. Wielokulturowości i różnorodność jest niezaprzeczalną wartością Warszawy. Nacisk na edukację w zakresie dziedzictwa kulturowego należy zacząć od szkół, gdzie młodzież trzeba zachęcać do poznawania miasta, swojej dzielnicy, historii lokalnej. Potrzebne jest budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zabytków przez rozwijanie idei społecznej opieki nad zabytkami. Edukacja powinna odbywać się poprzez muzea, wydawnictwa, wystawy, audycje radiowe i telewizyjne wspierane przez miasto z wykorzystaniem potencjału kulturowego Warszawy.

3.2 Tworzenie trwałych warunków do poprawy stanu zachowania dziedzictwa

Powinny zostać stworzone odpowiednie warunki i procedury postępowania, aby przyspieszać remonty zabytkowych obiektów miejskich oraz wypracować sposoby wsparcia remontów obiektów zabytkowych. Należy zabezpieczyć w budżecie Miasta stały fundusz na prace konserwatorskie przy zabytkach należących do m.st. Warszawy oraz na sektor finansów niepublicznych, a także zwiększyć do maksimum wykorzystywanie funduszy ze środków zewnętrznych, w tym europejskich. Warto nagradzać i promować wzorcową opiekę nad zabytkami. Konieczne jest identyfikowanie ewentualnych zagrożeń dziedzictwa oraz wypracowanie procedur współpracy z organami ścigania.

3.3 Eksponowanie i wykorzystanie walorów zabytkowych do budowania tożsamości i dumy mieszkańców

Działania priorytetu odnoszą się do wszelkich inicjatyw podejmowanych przez Urząd m.st. Warszawy, które sprzyjają racjonalnemu zarządzaniu oraz ochronie i opiece nad zabytkami. Należą do nich:

- podejmowanie i realizowanie projektów podnoszących jakość przestrzeni publicznych Miasta,
- wspomaganie projektów w tych dziedzinach podejmowanych przez organizacje pozarządowe,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego z wykorzystaniem atrakcyjności Wisły i Skarpy Warszawskiej,
- tworzenie więzi mieszkańców kraju ze stolicą poprzez eksponowanie walorów zabytkowych Warszawy.

3.4 Wykorzystywanie i udostępnianie zabytków na cele społeczne, w tym kulturalne i edukacyjne dla mieszkańców i turystów.

Do tego typu działań zalicza się zidentyfikowanie obiektów i przestrzeni zabytkowych, które mogą pełnić role kulturalne i społeczne oraz tworzenie szlaków kulturowych i tematycznych opartych o historię miasta i zachowane dziedzictwo. Bogactwo dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego stanowi podstawę do budowania turystyki kulturowej skierowanej zarówno do mieszkańców Warszawy, całej Polski, jak i przyjezdnych spoza granic kraju. Rozwój powyższej infrastruktury kulturalnej stworzy możliwość generowania nowych miejsc pracy.

4. Projekty realizowane

W ramach Programu opieki nad zabytkami kontynuowana będzie realizacja kilkunastu projektów, koordynowanych przez Stołecznego Konserwatora Zabytków. Podjęte już w ramach tych projektów działania zostały szczegółowo przedstawione w rozdziale II, w punkcie 4, poświęconym diagnozie. Poniżej przedstawiona lista tych projektów nie jest zamknięta i mogą powstawać nowe.

- „Program ochrony dziedzictwa kulturowego: Światowe dziedzictwo, plan zarządzania i monitorowania obszaru Starego Miasta wraz z otuliną”

- „Obszar Starego Miasta w Warszawie wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – poprawa kondycji technicznej zabytkowych piwnic, renowacja i rekonstrukcja, modyfikacja ich programu użytkowego i adaptacja na cele kulturalne”
- „Projekt badawczy – kolorystyki fasad Traktu Królewskiego”
- „Społeczna opieka nad zabytkami”
- „Parki kulturowe – ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”
- „Prace konserwatorskie przy zabytkach ruchomych”
- „Remont Elizeum w parku na Książęcem w Warszawie”
- Pomoc przy pracach konserwatorskich – dotacje
- Dokumentacja zabytków
- Inwentaryzacja Starych Powązek
- Rozwój współpracy z organizacjami krajowymi i międzynarodowymi

Większość z tych projektów została ujęta w Społecznej Strategii Warszawy. Należy zaznaczyć, że poza Biurem Stołecznego Konserwatora Zabytków, równolegle Dzielnice, jak również jednostki miejskie podejmują działania wpisujące się w opiekę nad zabytkami, co zostało przedstawione w załączonych tabelach, w ramach czterech priorytetów.

5. Zarządzanie programem

5.1. Realizatorzy i podmioty współpracujące w realizacji programu

Głównym koordynatorem programu jest Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków przygotowujące program i wskazane do monitorowania jego efektów. W Biurze Stołecznego Konserwatora Zabytków zostanie wyznaczona osoba do koordynacji Programu opieki nad Zabytkami. Pozostałymi udziałowcami są Rada m.st. Warszawy oraz Biura i jednostki urzędu m.st. Warszawy, ze szczególnym podkreśleniem roli Biura Kultury, Biura Edukacji, Biura Ochrony Środowiska, Biura Gospodarowania Nieruchomości, Biura Architektury i Planowania Przestrzennego, Biura Geodezji i Katastru, Biura Drogownictwa, Biura Sportu i Rekreacji, Biura Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego, Biura Polityki Lokalowej, Stołecznego Biura Turystyki, Biura Obsługi Inwestorów, Centrum Komunikacji Społecznej, Zarządu Terenów Publicznych, Zarządu Dróg Miejskich, Zarządu Transportu Miejskiego,

Zarządu Oczyszczania Miasta, Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji, miejskich placówek edukacyjnych, muzealnych i kulturalnych oraz Straży Miejskiej.

Struktura m.st. Warszawy nie pozwala na odgórne planowanie opieki nad zabytkami. Specyfika i różnorodność dzielnic powinna znaleźć odzwierciedlenie w działaniach ich władz we współpracy ze Stołecznym Konserwatorem Zabytków. Każda z dzielnic m.st. Warszawy, w oparciu o niniejszy program, powinna stworzyć rodzaj dzielnicowego programu opieki nad zabytkami, wpisując swoje działania w wyznaczone priorytety. Burmistrzowie dzielnic powinni wskazać osoby odpowiedzialne za koordynację działań związanych z realizacją dzielnicowego programu opieki nad zabytkami oraz współpracę przy realizacji programów ogólnomiejskich obejmujących teren danej dzielnicy.

Ponadto program przewiduje współpracę z instytucjami należącymi do samorządu województwa mazowieckiego oraz z jednostkami szczebla rządowego, szczególnie MKiDN oraz służbami Wojewody Mazowieckiego odpowiedzialnymi za ochronę zabytków. Program przewiduje również współpracę ze społecznymi opiekunami zabytków, organizacjami pozarządowymi, instytucjami i uczelniami specjalizującymi się w konserwacji zabytków, w niektórych przypadkach przewidziana jest również współpraca z samorządami i organizacjami międzynarodowymi.

W sposób szczególny działania programu są skierowane do właścicieli obiektów zabytkowych oraz jednostek władających zabytkami w imieniu m.st. Warszawy, Skarbu Państwa, wspólnot mieszkaniowych i prywatnych właścicieli.

5.2. Finansowanie działań programu

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł. Podstawowe to:

1. źródła publiczne (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zewnętrzne),
2. źródła prywatne (osób fizycznych, organizacji pozarządowych - stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.).

Finansowanie programu będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł: ze środków budżetowych, funduszy strukturalnych, inicjatyw wspólnotowych oraz ze środków prywatnych.

3. Partnerstwo Publiczno Prywatne.

5.3. Monitorowania i ocena realizacji programu

Przez cały okres realizacji Programu przewidziane jest systematyczne prowadzenie monitoringu i ewaluacji poszczególnych projektów przez koordynatorów projektów. Monitoring będzie polegał m.in. na analizie procesu wdrażania, bieżącej ocenie działań, identyfikowaniu trudności, obszarów problemowych i obszarów ryzyka oraz rekomendowaniu działań naprawczych i nowych rozwiązań. W tym celu zostanie opracowana karta realizacji projektu. Ewaluacja będzie polegała na ocenie realizacji założeń i celów Programu oraz oszacowaniu jego kluczowych efektów. Planowane jest wprowadzenie formularza „ewaluacyjnego”, który pomoże w ocenie realizacji projektu. Koordynator projektu powinien raz na 6 miesięcy prowadzić ewaluację i monitoring z realizacji projektu.

Zgodnie z ustawą z realizacji programu Prezydent Miasta sporządza sprawozdanie co 2 lata, które przedstawia Radzie m. st. Warszawy. Po 2 latach realizacji, koordynatorzy projektów przekazują informacje o stanie realizacji, na podstawie których koordynator w Biurze Stołecznego Konserwatora Zabytków przygotowuje sprawozdanie z realizacji Programu. Jest on upoważniony do zebrania informacji w formie pisemnej z realizacji projektów od koordynatorów dzielnicowych i koordynatorów poszczególnych projektów realizowanych na szczeblu miasta. Sprawozdanie powyższe będzie sporządzone w pierwszym kwartale po upływie dwóch lat od uchwalenia przez Radę Miasta niniejszego programu.

Dwuletnia ocena realizacji programu zawarta w sprawozdaniu, będzie służyła ewaluacji programu.

W związku z tym, że dokument zostanie zatwierdzony przez Radę Miasta, wszelkie zmiany wymagają uchwalenia przez Radę Miasta.

Prace nad kolejnym programem opieki nad zabytkami powinny być zainicjowane na 3 miesiące przed zakończeniem okresu czteroletniego obowiązywania programu. Wskaźniki oceny realizacji poszczególnych projektów zostały określone indywidualnie w tabelach działań i stanowią one podstawę oceny projektów.

Priorytet I***Włączanie mieszkańców Warszawy do opieki nad zabytkami i podnoszenie ich świadomości w tym zakresie.***

Projekt	Działania	Jednostka realizująca	Jednostki współpracujące	Źródła finansowania	Okres realizacji	Wskaźniki/rezultaty	Uwagi
1. Społeczna opieka nad zabytkami	Krajobraz Warszawski	BSKZ	BAiPP	Budżet m.st. Warszawy	Zadania ciągłe	3-4 spotkania w roku	
	Ustanawianie społecznych opiekunów nad zabytkami	BSKZ	WKZ, Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy, Źródła zewnętrzne	Zadania ciągłe	Zwiększenie o 10 osób liczby ustanowionych społecznych opiekunów zabytków	Szkolenia dla przyszłych społecznych opiekunów Zostały przygotowane przy współpracy ze Stowarzyszeniem CREO
	Zainicjowanie konkursu – „nagroda dzięcioła”	BSKZ	Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	Raz w roku	Podniesienie jakości prac konserwatorskich wykonywanych przy obiektach zabytkowych.	Przygotowanie projektu w 2010, nagradzanie wyróżnionych prac w 2011
	Udział w przyznawaniu stypendiów w dziedzinie kultury i ochrony zabytków	Biuro Kultury, Dzielnica Śródmieście	BSKZ	Budżet m.st. Warszawy	Zadania ciągłe	Liczba osób, którym zostało przyznane stypendium	
	Organizacja wystawy „Sztuka Konserwacji”	BSKZ	Biuro Kultury, organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy, Źródła zewnętrzne	Raz w roku	Liczba osób uczestniczących w wystawie	
	Przygotowanie ekspozycji dokumentów archiwalnych znajdujących się w Klasztorze Sióstr Wizytek	BSKZ	Biblioteka Narodowa, Zakon Sióstr Wizytek	Budżet m.st. Warszawy, Budżet Biblioteki Narodowej	2010-2011	Liczba osób uczestniczących w wystawie	
	Organizacja konferencji „Kolorystyka zabytkowych elewacji od średniowiecza do współczesności. Historia i konserwatorstwo”	BSKZ	Biuro Kultury, MKiDN, Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy, Budżet MKiDN	2010	Liczba osób uczestniczących w konferencji	
	Organizacja konferencji poświęconej cmentarzom zabytkowym	BSKZ	Biuro Kultury, Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	2012	Liczba osób uczestniczących w konferencji	Wydanie materiału podsumowującego po zakończeniu konferencji
	Organizacja konferencji „Sztuka w historycznej przestrzeni”	BSKZ	Biuro Kultury, BAiPP	Budżet m.st. Warszawy	2013	Liczba osób uczestniczących w konferencji	Wydanie materiału podsumowującego po zakończeniu konferencji
	Organizacja konferencji Poświęconej architekturze powojennej	BSKZ	Miasto Berlin, ICOMOS	Budżet m.st. Warszawy, Berlin	2011	Liczba osób uczestniczących w konferencji	Wydanie materiału podsumowującego po zakończeniu wystawy
2.	Detal architektoniczny Warszawy – wystawa	Dzielnice Wydziały Kultury	BSKZ	Budżet m.st. Warszawy, Budżety dzielnic	2010–2013	Liczba osób odwiedzających	

	plenerowa					wystawę	
3.	Odkrywanie Powązek	BSKZ	Biuro Kultury, ASCE	Budżet m.st. Warszawy	2010-2013	Liczba osób odwiedzających wystawę	W ramach propagowania europejskiej sztuki sepultarnej
4.	Wystawa plenerowa „Ursus na mapach i planach”	Wydział Kultury i Promocji Dzielnicy Ursus	Archiwum Państwowe m.st. Warszawy	Budżet Dzielnicy Ursus	Maj 2010	Liczba osób odwiedzających wystawę	Wystawa będzie prezentowana do końca 2010 r. kolejno w placówkach oświatowych Dzielnicy Ursus
5.	Wystawa plenerowa „Ursus wczoraj i dzisiaj”	Wydział Kultury i Promocji Dzielnicy Ursus	Archiwum Państwowe m.st. Warszawy	Budżet Dzielnicy Ursus	Czerwiec 2010	Liczba osób odwiedzających wystawę	
6. Publikacje związane z opieką i ochroną zabytków	Publikacja albumu „Blask Wspomnień”	BSKZ	Biuro Promocji	Budżet m.st. Warszawy	2010	Rozpropagowanie wydawnictwa	
	Coroczna publikacja poświęcona działaniom Warszawy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego	BSKZ	Partnerzy wydawnictwa	Budżet m.st. Warszawy	2010–2013	Rozpropagowanie wydawnictwa	
	Publikacja zeszytów „Krajobraz Warszawski”	BAiPP	BSKZ	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągłe	Rozpropagowanie wydawnictwa	Wydawanie zeszytów podsumowujących dyskusję po każdym spotkaniu
	Publikacja zeszytów „Kolorystyka zabytkowych elewacji od średniowiecza do współczesności. Historia i konserwatorstwo.”	BSKZ	Biuro Kultury, MKiDN, Organizacje pozarządowe	Budżet m.st Warszawy, Budżet MKiDN	2010	Rozpropagowanie wydawnictwa	Wydawanie zeszytów podsumowujących dyskusję po każdym spotkaniu
	Publikacja zeszytów „Sztuka Konserwacji”	BSKZ	Biuro Kultury, Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy, Źródła zewnętrzne	Raz w roku	Rozpropagowanie wydawnictwa	Wydawanie zeszytów podsumowujących dyskusję po każdym spotkaniu
	Wydanie broszury o obszarach m. st. Warszawy	BSKZ	BAiPP	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągłe	Rozpropagowanie wydawnictwa	
	Publikacja „Bielany – przewodnik historyczny”	Dzielnica Bielany (wieloosobowe stanowiska ds. promocji)		Budżet m.st. Warszawy (Dzielnica Bielany)	2010	Rozpropagowanie wydawnictwa; Nakład 1.500 egz.	Publikacja trafi do księgarni bielańskich (sprzedaż); Publikacja zostanie przekazana do bibliotek

							szkół bielańskich
	Ilustrowany kalendarz Dzielnicy Targówek na 2011	Dzielnica Targówek	Oficyna Wydawnicza Adiutor, Zygmunt Walkowski, Andrzej Kunert	Budżet m.st. Warszawy	2010	Rozpropagowanie kalendarza; Zwiększenie wiedzy mieszkańców o historii Dzielnicy	Kalendarz ilustrowany będzie archiwalnymi zdjęciami i wycinkami z gazet, zostanie poświęcony historii Dzielnicy
	Wydanie książki „Bródno i okolice w pamiątkach mieszkańców”	Dzielnica Targówek	Oddział Bródno Towarzystwa Przyjaciół Warszawy	Budżet m.st. Warszawy	2010	Rozpropagowania kalendarza; Zwiększenie wiedzy mieszkańców o historii Dzielnicy	Wydawnictwo będzie dwutomowe
	Publikacje w lokalnej gazecie zdjęć obiektów zabytkowych z krótkim opisem historii obiektu.	ZGN Praga Płd.	„Mieszkaniec”	Budżet ZGN	2010–2013	Rozpropagowanie wydawnictwa	
	Umieszczenie na stronach internetowych informacji o posiadanych zabytkach wraz ze zdjęciami	ZGN Praga Płd.		Budżet ZGN	2010–2013	Liczba osób odwiedzających stronę internetową	
	Wydanie folderu z zabytkami rembertowskimi	Dzielnica Rembertów	BSKZ	Budżet m.st. Warszawy	2011	Rozpropagowanie wydawnictwa	
	Prezentacja zabytków rembertowskich w gazecie lokalnej	Dzielnica Rembertów		Budżet m.st. Warszawy	2011	Nakład gazety	
	Wydanie publikacji „Wawer – Architektura Drewniana. Świdermajer”	Dzielnica Wawer	BSKZ	Budżet m.st. Warszawy	2011	Liczba osób, do których dotarła publikacja	Nakład 2000 egz.
7. Programy Edukacyjne	Uczestnictwo w programie „Nastolatek w Samorządzie”	Centrum Komunikacji Społecznej	BSKZ	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągłe	Liczba odwiedzonych szkół	
	Ogłoszenie w szkołach konkursu „Moja ulica, moje otoczenie”	Biuro Kultury, Biuro Edukacji	BSKZ	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Liczba uczestników projektów, popularyzacja wiedzy o historii wśród uczestników	
	Gra internetowa „Misja Bielany”	Dzielnica Bielany (wieloosobowe stanowiska ds. promocji)		Budżet m.st. Warszawy (Dzielnica Bielany)	2010	W listopadzie 2009 1000 odwiedzin na stronie gry	W grze uczestnicy poznają zabytki Bielany (Kościół Pokamedulski, Pałac Bruhla, Fort Wawrzyszew, AWF)
	Programy związane z udziałem dzieci i młodzieży w ochronie	Biuro Edukacji	Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągłe	Liczba uczestników projektów; Liczba organizacji	

	wielokulturowego dziedzictwa Warszawy; Programy edukacyjne związane z Warszawą; Programy edukacyjne mające na celu upowszechnianie wiedzy i realizację projektów młodzieżowych związanych z dziedzictwem kulturowym Warszawy, w tym projekty nawiązujące do 30-lecia obecności Warszawy na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO					pozarządowych realizujących zadania przy wsparciu finansowym m.st. Warszawy	
	Nawiązanie współpracy ze szkołami – zainteresowanie nauczycieli problematyką opieki zabytków; czynne zaangażowanie młodzieży w opiekę nad zabytkami – pomoc w aktualizacji ewidencji zabytków, organizacja odczytów, konkursów itp.	Dzielnica Rembertów	KOiW	Budżet m.st. Warszawy	Od 2011	Liczba uczestników projektu	
8. Obchody związane z 200. rocznicą urodzin Fryderyka Chopina – Rok Chopinowski (projekt wpisuje się w działania Narodowego Programu Kultury na lata 2004–2013)		Biuro Kultury i Biuro Promocji		Budżet m.st. Warszawy			
	Koncert „Targówek Elsnerowi” – prawykonanie jednej z oper oraz recital fortepianowy	Dzielnica Targówek	Orkiestra Filharmonii Śląskiej	Budżet m.st. Warszawy	2010	Liczba widzów, popularyzacja nieznanych utworów Elsnera	
	Koncerty chopinowskie w ramach 3 cykli koncertowych muzyki klasycznej w kościołach bielańskich oraz 1 cyklu jazzowego w podziemiach kamedulskich	Dzielnica Bielany (Wydział Kultury)	Parafie Bielańskie	Budżet m.st. Warszawy	2010	4-6 koncertów muzyki klasycznej z programem chopinowskim, każdy dla ok. 200-300 osób; 2 koncert jazzowe – muzyka Chopina w jazzowych aranżacjach, każdy dla ok. 300 osób	

	Weekend z Chopinem	Dzielnica Wilanów	Kościół św. Anny w Wilanowie, Muzeum Pałac w Wilanowie	Budżet m.st. Warszawy Dzielnicy Wilanów	2010	Trzy wieczory weekendowe – liczba osób uczestniczących w koncertach	
	Koncerty Chopinowskie	Dzielnica Wilanów	Muzeum Pałac w Wilanowie	Budżet m.st. Warszawy Dzielnicy Wilanów	2010	3-5 koncertów – liczba osób uczestniczących w koncertach	
9. Stworzenie programu udostępniania zabytków osobom niepełnosprawnym	<p>Dostosowanie Traktu Królewskiego (na odcinku Plac Zamkowy – Belweder/skwer Giedroycia) oraz Starego i Nowego Miasta dla potrzeb osób niepełnosprawnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - monitoring oraz analiza dostępności lokali użytkowych – głównie gastronomicznych oraz wybranych budynków administracji publicznej usytuowanych wzdłuż ul. Krakowskie Przedmieście, - monitoring, analiza oraz opracowanie tras turystycznych w obrębie Starego i Nowego Miasta pod kątem dostępności dla osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem zabezpieczenia tras w ogólnodostępne pomieszczenia higieniczno-sanitarne, - monitoring, analiza dostępności Al. Ujazdowskich dla osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich oraz osób słabowidzących i niewidomych 	Biuro Polityki Społecznej	BSKZ, Miasto Bergen	Budżet m.st. Warszawy, Źródła zewnętrzne, Środki własne właścicieli	Zadanie ciągłe	Podniesienie dostępności obiektów budowlanych oraz przestrzeni publicznej dla osób niepełnosprawnych	Po każdorazowych przeprowadzonych monitoringach/wizjach lokalnych w terenie wykonanie analiz, przekazanie wniosków (wraz z zaoferowaniem pomocy przy opiniowaniu rozwiązań mogących usprawnić likwidację istniejących barier) do zainteresowanych podmiotów oraz jednostek miejskich

10. Aktualizacja bazy danych dotyczących zabytkowych cmentarzy, udostępnianej w internecie		BSKZ	BGiK	Budżet m.st. Warszawy	2009–2013	Liczba osób odwiedzających stronę internetową	
11. Baza danych o zabytkach		BSKZ	BAiPP, BGiK	Budżet m.st. Warszawy	2010	Liczba wprowadzonych obiektów do bazy	
12. Znakowanie obiektów zabytkowych		BSKZ		Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągłe	Liczba oznakowanych zabytków	
13. Stworzenie archiwum fotograficznego zabytków ruchomych XX-lecia międzywojennego ze zdjęć będących w posiadaniu mieszkańców Żoliborza		Dzielnica Żoliborz	BSKZ,	Budżet m.st. Warszawy	2010	Liczba udokumentowanych obiektów	
14. Współpraca Dzielnicy Ochota z Obywatelskim Forum Rewitalizacji Starej Ochoty, w zakresie problematyki programu opieki nad zabytkami		Dzielnica Ochota	BSKZ	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągłe	Liczba przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych; Liczba podjętych wspólnych inicjatyw; Liczba wdrożonych wspólnych programów	
15. Ścieżka tematyczna związana z powieścią B. Prusa „Lalka”		Dzielnica Śródmieście		Budżet m.st. Warszawy	2 razy w roku	Przybliżenie mieszkańcom dziewiętnastowiecznej Warszawy	
16. Spacery po Śródmieściu z przewodnikiem		Dzielnica Śródmieście		Budżet m.st. Warszawy	22 razy w roku	Wzbogacanie wiedzy o historii swojego miasta	
17. Wydawanie biuletynu (kwartalnik), w którym poruszane są sprawy związane z zabytkowymi kamienicami Śródmieścia		Dzielnica Śródmieście		Budżet m.st. Warszawy	4 razy w roku	Rozszerzanie wiedzy na temat swojej dzielnicy	
18. Wystawy tematyczne promujące historyczną zabudowę Śródmieścia, miejscowe tradycje lub zanikające rzemiosło		Dzielnica Śródmieście		Budżet m.st. Warszawy	1 raz w roku	Zachęcanie mieszkańców Śródmieścia do poznawania swojej dzielnicy	

19. Organizowanie konkursów związanych z zabytkowymi obiektami w Śródmieściu		Dzielnica Śródmieście		Budżet m.st. Warszawy	1 konkurs w miesiącu	Zachęcanie mieszkańców Śródmieścia do poznawania swojej dzielnicy	
20. Organizacja Dni Białoleki	Rekonstrukcja Bitwy Grochowskiej z Powstania Listopadowego	Białoleki Ośrodek Kultury	Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	2010–2013	Popularyzacja wiedzy o Powstaniu Listopadowym; Liczba osób odwiedzających bitwę	Wydarzenie Cykliczne; W budżecie m.st. Warszawy nie przewidziano środków na ten cel
21. Stworzenie ścieżki rowerowej i rowerowych przystanków archeologicznych na terenie wykopalisk archeologicznych obszaru Kąty Grodziskie x-71 cz. I	Wytyczne planu zagospodarowania rejonu Kąty Grodziskie x-71 cz. I	BAiPP	BSKZ, Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010 – 2011	Popularyzacja wiedzy osadnictwa m.in. z okresu neolitu, kultury łużyckiej (XIII i XII w. p.n.e.) i kultury przeworskiej oraz osadnictwa olenderskiego (cmentarz na Ruskowym Brodzie)	Plan rejonu Kąty Grodziskie jest w trakcie opracowania, potrzebę powstania rowerowych przystanków archeologicznych Stowarzyszenie Moja Białoleka zgłosiło podczas konsultacji społecznych w trakcie przystąpienia do opracowania planu;
	Zbudowanie przystanków oraz ścieżek rowerowych	Dzielnica Białoleka, Inwestorzy Prywatni, BSKZ	Organizacje pozarządowe, Jednostki naukowe wykonujące badania ratunkowe	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2011	Liczba turystów, Liczba przystanków, Liczba odwiedzających uczniów szkół podstawowych i uczniów gimnazjum	W budżecie m.st. Warszawy nie przewidziano środków na ten cel
	Zachowanie wykopalisk i udostępnienie ich w funkcji wystawowej w budynku kubaturowym „miejsce do spotkań z historią na ul. Ruskowy Bród”	Dzielnica Białoleka, Inwestorzy Prywatni	BSKZ, Jednostki naukowe wykonujące badania ratunkowe, Organizacje pozarządowe,	Budżet m.st. Warszawy, środki zewnętrzne	2010–2011	Ilość turystów, Ilość odwiedzających uczniów, ilość odbytych lekcji warsztatowych	Działanie 3. wpisuje się również w Priorytet II
Organizacja Europejskich Dni Dziedzictwa w Warszawie		TONZ, KOBIDZ	BSKZ, B Promocji UM, MWKZ	Budżet m.st. Warszawy, Budżet KOBiDZ	2010–2013	Liczba osób biorących udział w wydarzeniach	

Priorytet II***Tworzenie trwałych warunków do poprawy stanu zachowania dziedzictwa.***

Projekt	Działania	Jednostka realizująca	Jednostki współpracujące	Źródła finansowania	Okres realizacji	Wskaźniki/rezultaty	Uwagi
1. Historyczne Centrum Warszawy – Plan Zarządzania (jest to załącznik do Programu opieki nad zabytkami, opracowany na potrzeby najcenniejszego obszaru Warszawy wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO)	Przygotowanie Planu Zarządzania	BSKZ	Biura i Jednostki organizacyjne Urzędu m.st. Warszawy, Dzielnice: Śródmieście, Praga Północ, Wola, Właściciele i użytkownicy, Centrum Światowego Dziedzictwa w Paryżu, CKS	Budżet m.st. Warszawy	2007–2010	Przekazanie dokumentu do Centrum Światowego Dziedzictwa w Paryżu i rozpropagowanie założeń projektu w formie broszury wśród mieszkańców Warszawy	Projekt pilotażowy – umożliwia wykorzystanie partnerstwa na różnych szczeblach, w tym partnerstwa publiczno-prywatnego
	Wprowadzenie Zarządzającego Miejscem Światowego Dziedzictwa w struktury m.st. Warszawy	Prezydent m.st. Warszawy	Rada m.st. Warszawy	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Wprowadzenie zarządzającego	
	Realizacja Planu Zarządzania	Jednostka miasta – wzmocowany Zarządzający	BSKZ, Właściciele i użytkownicy, ZDM, ZTP, MKiDN, Biura i Jednostki organizacyjne Urzędu m.st. Warszawy, Centrum Światowego Dziedzictwa w Paryżu	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne, PPP	2010–2020	Plan Zarządzania ma zapisane własne cele i założenia do osiągnięcia, które posiadają własny system monitorowania	
	Przystąpienie do sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla rejonu Starego Miasta	BAiPP, Rada m.st. Warszawy	Dzielnica Śródmieście Oraz, po wprowadzeniu, Zarządzający Miejscem Światowego Dziedzictwa	Budżet m.st. Warszawy	2010	Uchwała w sprawie przystąpienia do sporządzania planu miejscowego	Zakończenie procedury wykracza poza ramy czasowe niniejszego programu opieki nad zabytkami – realizacja procedury trwa ok. 5 lat
2. Wilanowski Parku Kulturowy (projekt ten wpisuje się również w priorytet III)	Przedstawienie projektu uchwały powołującej Wilanowski Park Kulturowy wraz z planem ochrony	BSKZ	Rada m.st. Warszawy, Biuro Geodezji i Katastru	Budżet m.st. Warszawy	2010	Uchwała Rady Miasta powołująca Park Kulturowy	
	Ustanowienie Zarządu Wilanowskiego Parku Kulturowego i podjęcie działań promocyjnych	Dzielnica Wilanów	Dzielnica Ursynów, BSKZ, CKS	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Ustanowienie Zarządu, zabezpieczenie środków w budżecie na działalność Zarządu; Społeczna akceptacja i udział mieszkańców w realizacji i promocji projektu	Obsada kadrowa oraz środki finansowe będą uzależnione od kondycji finansowej miasta

	Przystąpienie do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów objętych Parkiem Kulturowym nieposiadających miejscowych planów.	BAiPP, Rada m.st. Warszawy	Zarząd Wilanowskiego Parku Kulturowego, Dzielnica Wilanów, Dzielnica Ursynów	Budżet m.st. Warszawy	2010–2012	Uchwała w sprawie przystąpienia do sporządzania miejscowych planów	Zakończenie procedury wykracza poza ramy czasowe niniejszego programu opieki nad zabytkami
3. Park Kulturowy XIX-wiecznej Twierdzy Warszawa (projekt ten wpisuje się również w priorytet III)	Przygotowanie projektu uchwały o powołaniu Parku Kulturowego i planu ochrony	BSKZ	Dzielnice, na terenie których znajdują się dzieła forteczne, Biura i Jednostki organizacyjne Urzędu m.st. Warszawy, Właściciele i użytkownicy obiektów,	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Przygotowanie projektu uchwały, zaangażowanie społeczne mieszkańców i interesariuszy	
	Przygotowanie projektu programowo-przestrzennego rewitalizacji zespołu Bramy Straceń w Cytadeli Aleksandryjskiej	BSKZ	Dzielnica Żoliborz	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Zrewitalizowany historyczny fragment miejsca pamięci narodowej	Wariant wybrany po procedurze przetargowej zrealizowanej w 2009
	Przedstawienie projektu uchwały powołującej Park Kulturowy XIX wiecznej Twierdzy Warszawa wraz z planem ochrony	BSKZ	Rada m.st. Warszawy, Biuro Geodezji i Katastru, Dzielnice, na terenie których znajdują się dzieła forteczne	Budżet m.st. Warszawy	2011	Uchwała Rady Miasta powołująca Park Kulturowy,	
	Ustanowienie Zarządu Parku Kulturowego XIX-wiecznej Twierdzy Warszawa i podjęcie działań promocyjnych	Pełnomocnik Prezydenta m. st. Warszawy	Dzielnice, na terenie których znajdują się dzieła forteczne, CKS	Budżet m.st. Warszawy	2012	Ustanowienie Zarządu; Zabezpieczenie środków w budżecie na działalność Zarządu; Społeczna akceptacja i udział mieszkańców	Obsada kadrowa oraz środki finansowe będą uzależnione od kondycji finansowej miasta.

	Przystąpienie do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów objętych Parkiem Kulturowym nieposiadających miejscowych planów.	BAiPP, Rada m.st. Warszawy, Biuro Infrastruktury	Dzielnice, na terenie których znajdują się dzieła forteczne	Budżet m.st. Warszawy	2011–2013	Uchwała w sprawie przystąpienia do sporządzania miejscowych planów; Społeczny udział mieszkańców w przygotowaniu planów	Zakończenie procedury wykracza poza ramy czasowe niniejszego programu opieki nad zabytkami
4. Park Kulturowy Praska Starówka	Przygotowanie projektu uchwały o powołaniu Parku Kulturowego i planu ochrony	BSKZ	Biura i Jednostki organizacyjne Urzędu m.st. Warszawy, Dzielnica Praga Północ, Właściciele i użytkownicy, CKS	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Przygotowanie projektu uchwały; Zaangażowanie społeczne mieszkańców i interesariuszy	
5. Prace konserwatorskie przy zabytkach	Prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach nie należących do m.st. Warszawy współfinansowane z budżety m.st. Warszawy, dotacje	BSKZ, Rada m.st. Warszawy	Właściciele obiektów zabytkowych	Budżet m.st. Warszawy, środki własne właścicieli	Zadanie ciągłe	Wielkość ogólna wydatków na działania w tym sektorze i udział procentowy dofinansowania z budżetu m.st. Warszawy.	
	Prace konserwatorskie przy obiektach ruchomych należących do m.st. Warszawy	BSKZ,	Biura i Jednostki organizacyjne Urzędu m.st. Warszawy, Dzielnice	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągłe	Liczba obiektów, minimum 2 rocznie	
	Ratownicze badania archeologiczne przy inwestycjach realizowanych przez m.st. Warszawy	BSKZ, Biura i Jednostki organizacyjne Urzędu m.st. Warszawy	Biura i Jednostki organizacyjne Urzędu m.st. Warszawy	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągłe	Liczba wyremontowanych obiektów	Ponieważ są to prace ratownicze, realizuje się je zgodnie z bieżącymi potrzebami
	Prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych wyłącznie do gminnej ewidencji zabytków nie należących do m.st. Warszawy, współfinansowane z budżetu m.st. Warszawy, dotacje	BSKZ, Rada m.st. Warszawy, Dzielnica Rembertów	Właściciele obiektów zabytkowych	Budżet m.st. Warszawy, Środki własne właścicieli	Zadanie ciągłe	Wielkość ogólna wydatków na dziania w tym sektorze i udział procentowy dofinansowania z budżetu m.st. Warszawy.	
	Uwzględnianie w planach ZGN remontów obiektów zabytkowych	ZGN Dzielnicy Rembertów	BSKZ, Dzielnica Rembertów	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągłe	Liczba wyremontowanych obiektów	

	Stała współpraca z właścicielami zabytków – działalność edukacyjna i informacyjna, ekspertyzy i doradztwo techniczne, rozdział przyznanych środków	Dzielnica Rembertów	Właściciele obiektów zabytkowych	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągle, od 2011	Liczba obiektów objętych opieką	
6. Prace przy rewaloryzacji zabytkowych parków (projekt ten wpisuje się również w priorytet III i IV)	Modernizacja skweru im. B. Wodiczko i terenów przyległych	ZTP	BSKZ, BOŚ, CKS, BPS, BE, Dzielnica Śródmieście	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010	Udostępnienie parku po modernizacji	Środki na realizację są zabezpieczone w WPI
	Park Rydza Śmigłego	ZTP	BSKZ, BOŚ, CKS, BPS, BE, Dzielnica Śródmieście	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2011–2015	Udostępnienie parku po modernizacji	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
	Modernizacja Parku Kazimierzowskiego	ZTP	BSKZ, BOŚ, CKS, BPS, BE, Dzielnica Śródmieście	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2015	Udostępnienie parku po modernizacji	Środki na realizację są zabezpieczone w WPI
	Przebudowa fontanny na Skwerze I Dywizji Pancernej	ZTP	BSKZ, BOŚ, CKS, BPS, BE, Dzielnica Śródmieście	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010	Udostępnienie parku po modernizacji	Środki na realizację są zabezpieczone w WPI
	Modernizacja Ogrodu Krasińskich	ZTP	BSKZ, BOŚ, CKS, BPS, BE, Dzielnica Śródmieście	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2011–2013	Udostępnienie ogrodu po modernizacji	Środki na realizację są zabezpieczone w WPI
	Park Skaryszewski	ZOM	BSKZ, BOŚ, CKS, BPS, BE, Dzielnica Praga Płd.	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2014	Udostępnienie parku po modernizacji	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
	Ogród Saski	ZOM	BSKZ, BOŚ, CKS, BPS, BE, Dzielnica Śródmieście	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2016	Udostępnienie ogrodu po modernizacji	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
	Park w Wilanowie	Muzeum Pałac w Wilanowie	BSKZ, BOŚ, CKS, BPS, BE, Dzielnica Wilanów	Budżet MKiDN, Środki zewnętrzne	2009 –2013	Udostępnienie parku po modernizacji	
	Ogrody Zamku Królewskiego	Muzeum Zamek Królewski	BSKZ, BOŚ, CKS, BPS, BE, Dzielnica Śródmieście	Budżet MKiDN	2020	Udostępnienie ogrodu po modernizacji	
	Park Praski	ZOM	BSKZ, BOS, CKS, BPS, BE, Dzielnica Praga Północ	Budżet m. st. Warszawy, środki zewnętrzne	2010 –2013	Udostępnienie parku po rewaloryzacji	Projekt wpisany do Lokalnego Programu Rewitalizacji m.st. Warszawy
	Park Sielecki	Dzielnica Mokotów	BSKZ, BOS,	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Udostępnienie parku po rewaloryzacji	
7. Rewaloryzacje przestrzeni publicznych (projekt ten wpisuje się	Modernizacja zieleńca na pl. Grzybowski	ZTP	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE, Biuro Infrastruktury,	Budżet m.st. Warszawy	2008–2010	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji	Środki na realizację są zabezpieczone w WPI

również w priorytet III i IV)			BDiK, BRM			przestrzeni publicznej	
	Przebudowa pl. Trzech Krzyży – prace przygotowawcze	ZDM/ZMID	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE, Biuro Infrastruktury, BDiK, BRM	Budżet m.st. Warszawy	2010	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej	Środki na realizację są zabezpieczone w WPI, BAiPP prowadzi prace nad planem miejscowym dla obszaru obejmującego pl. Trzech Krzyży oraz przygotowuje konkurs na koncepcję odnowienia i przebudowy pl. Trzech Krzyży
	Pl. Bankowy	ZDM/ZMID, SZRM, BOI	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE, Biuro Infrastruktury, BDiK, BRM	Budżet m.st. Warszawy	2016	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej	W odniesieniu do pl. Bankowego i pl. Teatralnego rozważana jest możliwość realizacji parkingów podziemnych w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. Sprawą zajmuje się Biuro Obsługi Inwestorów;
	Pl. Teatralny	ZDM/ZMID	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE, Biuro Infrastruktury, BDiK, BRM	Budżet m.st. Warszawy	2016	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej	Miejska Pracownia Planowania Przestrzennego i Strategii Rozwoju opracowuje koncepcje zagospodarowania dla pl. Bankowego i Teatralnego w oparciu o wyniki konkursu przeprowadzonego w 2007 r.
	Pl. Wileński	ZDM	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE,	Budżet m.st. Warszawy	2012	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
	Ul. Chmielna	ZTP	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE, Biuro Infrastruktury, BDiK, BRM	Budżet m.st. Warszawy	2016	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
	Rewitalizacja ul. Chłodnej	Dzielnica Wola	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE, Biuro Infrastruktury, BDiK, BRM	Budżet m.st. Warszawy	2005–2011	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej; Zwiększenie bezpieczeństwa ruchu pieszego i kołowego	Środki na realizację są zabezpieczone w WPI; BAiPP prowadzi prace nad planem miejscowym obejmującym ul. Chłodną – mpzp rejonu ulicy Żelaznej oraz część pld. mpzp Towarowa-Okopowa
	Przebudowa ul. Francuskiej i Paryskiej	ZDM/ZMID	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE,	Budżet m.st. Warszawy	2007–2010	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po	Środki na realizację są zabezpieczone w WPI

			Dzielnica Praga Płd, Biuro Infrastruktury, BDiK, BRM			modernizacji przestrzeni publicznej	
	Ul. Targowa	ZDM	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE	Budżet m.st. Warszawy	2012	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
	Remont nawierzchni ulic Starego Miasta	ZTP	BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE, Biuro Infrastruktury, BDiK, BRM	Budżet m.st. Warszawy	2010–2020	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
	Zagospodarowanie nadbrzeży Wisły – etap I	Zarząd Mienia m.st. Warszawy	BOŚ, BSKZ, BAiPP, CKS, BPS, BE, Pełnomocnik Prezydenta m.st. Warszawy ds. zagospodarowania nadbrzeża Wisły, Biuro Infrastruktury, BDiK, BRM	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2007–2013	Stworzenie promenad, bulwarów nadwiślańskich	Środki zabezpieczone w WPI; BAiPP prowadzi prace nad planem miejscowym obejmującym centralny odcinek bulwarów nadwiślańskich – mpzp Powiśle, przygotowywany jest także konkurs na zagospodarowanie Cypla Czerniakowskiego
	Odtworzenie historycznego wyglądu tzw. „Kolonii oficerskiej” na terenie osiedla Stary Rembertów	Dzielnica Rembertów	BSKZ, CKS, BPS, BE,	Budżet m.st. Warszawy	2012–2014	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
8. Rewaloryzacja zabytkowej drewnianej architektury w dzielnicy Targówek	Prace restauratorskie, konserwatorskie przy zabytkowych domach drewnianych na Bródnie (ul. Ulianowska, Siedziba, Żmudzka, Biruty)	Dzielnica Targówek	BSKZ, Muzeum Historyczne m.st. Warszawy, Biuro Infrastruktury	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2016	Zachowanie autentycznej substancji budowlanej starego Bródna	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
9. Prace renowacyjne, konserwatorskie i budowlane Cmentarza Żydowskiego na Pradze	Budowa wzdłuż ul. Rzeszowskiej Muru Pamięci, poświęconego również Sprawiedliwym wśród Narodów Świata	Gmina Żydowska	BSKZ, Dzielnica Targówek, ŻIH, Jednostki m.st. Warszawy, Rada m.st. Warszawy	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne, Budżet Gminy Żydowskiej	2010–2012; Kolejne 10 lat – renowacja macew i budowa Muru Pamięci	Zahamowanie procesów degradacji cmentarza i upamiętnienie zmarłych Żydów i Polaków, którzy otrzymali tytuł Sprawiedliwi wśród Narodów Świata	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
10. Wdrażanie zasad umieszczania reklam na terenie m.st. Warszawy	Wprowadzenie do planów miejscowych zasad umieszczenia reklam zgodnych z intencjami Zarządzenia	BAiPP	BSKZ, BDiK, Rada m.st. Warszawy	Budżet m.st. Warszawy	Wprowadzanie planu sukcesywnie w sporządzanych planach miejscowych; Po zmianie przepisów prawnych w zakresie	Uchwalane plany miejscowe z zasadami umieszczania reklam; Uchwała w sprawie zasad umieszczania reklam na innych	Umieszczanie reklam na terenie m.st. Warszawy odbywa się na postawie Zarządzenia nr 961/2007 Prezydenta miasta stołecznego Warszawy z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie

					prawa budowlanego, sprawdzeniu poddana zostanie możliwość podjęcia uchwały poszerzającej zakres podmiotów obowiązanych do stosowania zasad przyjętych w Zarządzeniu Prezydenta	terenach miasta – po zmianie przepisów prawnych	określenia szczegółowych wskazań umieszczania reklam i informacji wizualnej w Warszawie na nieruchomościach i innych obiektach wchodzących w skład gminnego zasobu nieruchomości oraz zasobu nieruchomości Skarbu Państwa, którymi gospodaruje Prezydent m.st. Warszawy; Zakończenie rozpoczynanych procedur sporządzania planów miejscowych wykracza poza ramy czasowe niniejszego programu opieki nad zabytkami
11. Realizacja przyjętych zasad zagospodarowania Traktu Królewskiego		BSKZ, Gabinet Prezydenta m.st. Warszawy	ZTP, ZDM, ZOM, KU	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągle	Stworzenie jednolitych zasad dotyczących funkcjonowania, lokalizacji i wystroju sezonowych ogródków gastronomicznych, wystaw plenerowych, stoisk handlowych, zasad dotyczących organizacji imprez plenerowych; Podniesienie atrakcyjności Traktu Królewskiego	Zarządzenie Prezydenta m. st. Warszawy
12. Opracowywanie dokumentacji zabytków na potrzeby tworzenia polityki ochrony i planowania przestrzennego	Karty Ewidencyjne	BSKZ	WKZ	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągle	Liczba przygotowanych dokumentów	
	Zalecenia do MPZP	BSKZ	WKZ, BAiPP, Biuro Infrastruktury	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągle	Liczba przygotowanych dokumentów	
	Studia historyczno-konserwatorskie	BSKZ	WKZ	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągle	Liczba przygotowanych dokumentów	
	Dokumentacja zabytkowych cmentarzy	BSKZ	Urząd Pracy,	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągle	Liczba przygotowanych dokumentów	
13. Rewitalizacja budynków Muzeum Historycznego m.st. Warszawy		Muzeum Historyczne m.st. Warszawy	BSKZ, CKS	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne		Popularyzacja wiedzy o historii; Liczba osób odwiedzających	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
14. Modernizacja Kina Iluzjon na potrzeby utworzenia kinoteki		MKiDN	BSKZ	Budżet MKiDN, Środki zewnętrzne	2009–2012	Liczba osób odwiedzających	

15. Wykonanie monitoringu trzech fragmentów Skarpy Warszawskiej	Pomiary geodezyjne i analiza geotechniczna	BOŚ	Biuro Geodezji i Katastru, BSKZ	Budżet m. st. Warszawy	2009–2011	Długość skarpy objętej monitoringiem	
16. Utworzenie listy zabytków zagrożonych		BSKZ	Organizacje pozarządowe, MKiDN, OWN TONZ	Budżet m.st. Warszawy	Zadanie ciągle	Liczba obiektów umieszczonych na liście	
17. Opracowanie projektu nagrobka na cmentarzach zabytkowych		BSKZ	SARP	Budżet m.st. Warszawy	2010	Podniesienie wartości estetycznej nagrobków na cmentarzach zabytkowych	
18. Opracowywanie dokumentacji dot. renowacji elewacji kamienic usytuowanych przy ul Targowej i Brzeskiej na potrzeby prac remontowych przy elewacjach	Karty ewidencyjne, zalecenia i wytyczne konserwatorskie, dotyczące detali architektonicznych oraz kolorystyki	BSKZ	Dzielnica Praga Północ, Właściciele i użytkownicy	Budżet m. st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2011-2012	Liczba przygotowanych dokumentów umożliwiających podjęcie prac renowacyjnych przy elewacjach kamienic	
19. Uporządkowanie i ochrona cmentarzy ewangelickich przy ul. Ruskowy Bród, ul. Kamykowej, ul. Kępa Tarchomińska; Utworzenie lapidarium wraz z zapleczem kubaturowym na miejsce do spotkań z historią na ul. Ruskowy Bród	Zahamowanie procesów degradacji cmentarzy i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Urząd Dzielnicy Białoleka	Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	2010	Uporządkowanie terenu, utworzenie lapidarium, utworzenie jednego na obszarze Białoleki miejsca do edukacji pozaszkolnej; Zwiększenie wiedzy mieszkańców o historii Dzielnicy; Ilość odwiedzonych szkół; Ilość przeprowadzonych spotkań	Budynek proponowany na terenie pozwoli zebrać się wycieczce/klasie szkolnej w celu edukacyjnym, zapoznać się z powieszonymi na ścianie planszami. Został on wyposażony w stół interaktywny umożliwiający różnorodne prezentacje na niewielkiej przestrzeni; Inicjatywa została poparta przez ok. 300 mieszkańców, którzy złożyli podpisy na listach poparcia
20. Odrestaurowanie zabytkowych kapliczek	Odrestaurowanie i konserwacja kapliczek dla potrzeb turystycznych i edukacyjnych	Urząd Dzielnicy Białoleka	Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	2010	Zachowanie zabytków dla potrzeb społecznych	
21. Projekt rewitalizacji Skweru Grotowskiego	Budowa zabytkowej fontanny, ogrodu, rewitalizacja zieleni		Dzielnica Ochota, MPWiK, Tramwaje Warszawskie		2012–2014	Uatrakcyjnienie i udostępnienie po modernizacji przestrzeni publicznej	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
22. Utrzymywanie w należytym stanie nagrobków i mogił żołnierzy polskich 1939 r. i ofiar Powstania Warszawskiego na zabytkowym cmentarzu parafii p.w. MB		Wydział Kultury i Promocji Dzielnicy Ursus		Budżet Dzielnicy Ursus	Działania ciągle: 2010-2013	Zachowanie w dobrym stanie nagrobków i otoczenia.	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych

Częstochowskiej							
23. Przeniesienie dwóch drewnianych domów z ul. Kąty Grodziskie do Mazowieckiego Centrum		BSKZ, Dzielnica Białoleka	Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy, środki zewnętrzne	2010 – 2013	Zachowanie unikatowej architektury drewnianej Białoleki; Popularyzacja wiedzy o historii Białoleki; Liczba turystów; Liczba odwiedzających uczniów	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
24. Remont budynku „Świdermajer” przy ul. Fletniowej 2, organizacja dzielnicowego muzeum		Dzielnica Białoleka	Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Liczba turystów; Zachowanie unikatowej architektury	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
25. Adaptacja na cele kulturalne zabudowań fabrycznych „czerwona cegła” przy Aromie, budynek przy ul. Modlińskiej 275		Dzielnica Białoleka	Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2011	Liczba turystów; Zachowanie unikatowej architektury	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
26. Remont Eremitorium zespołu pokamedulskiego i rekultywacji terenu		Stowarzyszenie Dobre Miejsce – Centrum Kultury	BSKZ, Dzielnica Bielany,	Środki zewnętrzne, Środki właściciela	2010–2014	Liczba turystów; Zachowanie unikatowej architektury	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych

Priorytet III***Ekspozowanie i wykorzystanie walorów zabytkowych do budowania tożsamości i dumy mieszkańców***

Projekt	Działania	Jednostka realizująca	Jednostki współpracujące	Źródła finansowania	Okres realizacji	Wskaźniki/rezultaty	Uwagi
1. Projekt Badawczy Kolorystyki Fasad Traktu Królewskiego – Projekt wpisuje się w Narodowy produkt turystyczny m.st. Warszawy „Trakt Królewski”	Badania fasad wybranych obiektów na Trakcie Królewskim	BSKZ,	Międzyuczelniany Instytut Renowacji i Konserwacji Zabytków, Właściciele i posiadacze obiektów zabytkowych, Miasto Bergen	Budżet m.st. Warszawy, Właściciele obiektów	2006–2016	Liczba przebadanych obiektów (minimum 3 obiekty)/rozpoznanie kolorystyki obiektów	
	Organizacja międzynarodowej konferencji „Kolorystyka fasad od średniowiecza do współczesności”; Wydanie publikacji	BSKZ	KOBIDZ, MKiDN, miasto Berlin, Stołeczne Biuro Informacji Turystyczne, Muzeum Zamek Królewski, Polski Komitet UNESCO	Budżet m.st. Warszawy, MKiDN, Ambasada Niemiec	2010	Liczba międzynarodowych uczestników, publikacja	Konferencja będzie połączona z obchodami 30-lecia wpisu Starego Miasta w Warszawie na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
2. Przygotowanie master planu iluminacji obszaru Pomnika Historii	1.Opracowanie master planu iluminacji dla części północnej Pomnika Historii 2.Opracowanie master planu dla części południowej Pomnika Historii 3.Opracowanie szczegółowych wytycznych iluminacji dot. wybranych, poszczególnych obiektów i obszarów, w tym dla Traktu Królewskiego	BAiPP	CKS	Budżet m.st. Warszawy	1. 2009–2010 2. 2010–2011 3. Sukcesywnie, w miarę potrzeb	Podnoszenie atrakcyjności obszarów: Liczba turystów	Realizacja iluminacji przez zarządców nieruchomości
3. Organizowanie wydarzeń kulturalnych i kiermaszy świątecznych w przestrzeniach publicznych		Biuro Kultury, Biuro Promocji, Organizatorzy zewnętrzni	ZTP, ZDM, BSKZ, Stołeczna Estrada	Budżet m.st. Warszawy, Budżet organizatorów zewnętrznych	Zadanie ciągłe	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniu	
4. Utworzenie Warszawskiego Parku Archeologicznego – Grodzisko na Bródnie	Ekspozycja kopii stanowisk archeologicznych	Dzielnica Targówek, Państwowe Muzeum Archeologiczne		Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2016	Popularyzacja wiedzy o osadnictwie wczesnośredniowiecznym; Stworzenia miejsca rekreacji i nauki; Liczba osób odwiedzających	Teren Grodziska i Osada Podgrodowa na Starym Bródnie stanowi własność Skarbu Państwa. Aktualnie część ww. nieruchomości zajętej pod Grodzisko i Osadę Podgrodową na Starym

							Bródnie została przez Skarb Państwa przekazana m. st. Warszawa na okres od 25.05.2007 r. do 24.05.2010 r.
	Budowa pawilonu edukacyjno-wystawienniczego	Dzielnica Targówek, Państwowe Muzeum Archeologiczne		Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2016	Popularyzacja wiedzy o osadnictwie wczesnośredniowiecznym; Stworzenia miejsca rekreacji i nauki; Liczba osób odwiedzających	
5. Stworzenie oddziału muzeum m.st. Warszawy dla ekspozycji zespołu maszyn artystycznych ŁAD	Zakup zabytkowych krosen dla Muzeum Historycznego m. st. Warszawy	Muzeum Historyczne m.st. Warszawy	BAiPP, BSKZ	Budżet m.st. Warszawy	2009–2014	Popularyzacja wiedzy o historii; Liczba osób odwiedzających	
6. Utworzenie Muzeum Żydów Polskich		SZRM	BAiPP, BSKZ	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2005–2012	Popularyzacja wiedzy o historii; Liczba osób odwiedzających	
7. Utworzenie Muzeum Historii Polski		MKiDN	BAiPP, BSKZ	Budżet MKiDN, Środki zewnętrzne	2009–2012	Popularyzacja wiedzy o historii; Liczba osób odwiedzających	
8. Organizowanie wydarzeń kulturalnych w przestrzeniach publicznych	Święto Flagi – prezentacje historyczne pokazy żonglerki flagami	Dzielnica Wilanów m.st. Warszawy – Wydział Kultury	Muzeum Pałac w Wilanowie	Budżet m.st. Warszawy – Dzielnica Wilanów	2010	Liczba uczestników i liczba widzów	
	Udział w nocy muzeów	Muzeum Pałac, Muzeum Plakatu, Kościół św. Anny w Wilanowie	Dzielnica Wilanów m.st. Warszawy – Wydział Kultury	Budżet m.st. Warszawy – Dzielnica Wilanów	2010	Liczba uczestników i liczba widzów	Teren Grodziska i Osada Podgrodowa na Starym Bródnie stanowią własność Skarbu Państwa. Aktualnie część ww. nieruchomości zajętej pod Grodzisko i Osadę Podgrodową na Starym Bródnie została

							przez Skarb Państwa przekazana m.st. Warszawa na okres od 25.05.2007r. do 24.05.2010r.
	Dni Wilanowa – piknik rodzinno-historyczny z okazji Odsieczy Wiedeńskiej na przedpolach Muzeum Pałac w Wilanowie	Dzielnica Wilanów m.st. Warszawy	Muzeum Pałac w Wilanowie	Budżet m.st. Warszawy – Dzielnica Wilanów	2010	Liczba uczestników i liczba widzów	
9. Utworzenie edukacyjnej zagrody wiejskiej promującej kulturę Mazowsza – „Mazowieckie Centrum w Centrum”	Opracowanie programu realizacji przedsięwzięcia z realizacją zagrody oraz budynkiem warsztatowym	Dzielnica Białołęka, Stowarzyszenie „Moja Białołęka”	Białołęcki Ośrodek Kultury, Muzeum Etnograficzne, Uniwersytet Warszawski Instytut Polityki Społecznej, Zespół Szkół Nr 43, Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2013	Opracowanie elementów zagospodarowania obszaru, etapów realizacji przedsięwzięcia, pozyskania środków; Opracowanie programu edukacji – powstanie edukacyjnej zagrody wiejskiej i udostępnienie zwierząt w funkcji wystawowej; Udostępnienie ekspozycji maszyn rolniczych; Elementy Centrum	<p>Elementy centrum:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zagroda etnograficzna zwierzęta w funkcji wystawowej, - mleczarnia, - kuźnia, - gospodarstwo domowe, - zielarnia z miejscem na zewnątrz – rozpoznawanie ziół, - piekarnia, - warsztaty tkackie, - plecionkarstwo, - garncarnia, - modelarstwo, - stacja meteorologiczna <p>Pracownie ogólne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pracownia Paczki Przyrody (dzieci w wieku przedszkolnym, klasy 1-3) z wystawą małych zwierząt domowych (chomiki, króliki, świnki itp.), - Pracownia ogrodnika (klasy 4-6) z miejscem na zewnątrz, - Pracownia Biotechnologii – co to jest, dlaczego, eksperyment (gimnazjum, liceum); <p>Duża sala prezentacyjna, filmy, stoły, warsztaty dla rodziców z dziećmi –</p>

							wycinanie z papieru, tradycje świąteczne
10. Opracowanie i powieszenie tablic pamiątkowych m.in. Sierpniowy Dramat Płud, Kościół św. Michała Archaniola w Grodzisku, na 4 Cmentarzach Ewangelickich, na Cmentarzu w Tarchominie – (Sierpniowy Dramat Płud, np. na kapliczce przy ulicy Strzybnickiej lub przy Miejscu Pamięci w Płudach oraz doroczny Apel <i>Pro Memoria</i>)		Dzielnica Białoleka		Budżet m.st. Warszawy	2010–2013		
11. Wirtualne Muzeum Białoleki – portal popularyzujące dzieje Białoleki – możliwość rozwoju i dodawania kolejnych opracowań		Fundacja AVE	Organizacje pozarządowe, współpraca z instytucjami i historykami	Budżet m. st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2009–2010		
12. Cykliczne wydawnictwo dot. Dziejów Białoleki „Roczniki historyczne”		Białolecki Ośrodek Kultury/ Wydział Kultury Białoleka	Organizacje pozarządowe	Budżet m. st. Warszawy	Zadanie ciągłe		
13. Iluminacja bryły kościoła pw. św. Katarzyny oraz terenów przyległych do kościoła, na których znajdują się znaki i miejsca pamięci narodowej		Dzielnica Ursynów	BAiPP, BSKZ	Budżet m. st. Warszawy	2010–2013	Oświetlenie bryły kościoła i terenów przyległych przyczyni się do wyeksponowania walorów zabytkowych tej ursynowskiej świątyni; Cykl koncertów muzyki dawnej zrealizowany w kościele przyczyni się do utrwalenia świadomości mieszkańców Ursynowa kościoła św. Katarzyny	Organizacja cyklu koncertów muzyki poważnej w kościele pw. św. Katarzyny.

						jako miejsca prezentacji artystycznych na wysokim poziomie wykonawczym, m. in. z wykorzystaniem odrestaurowanych organów z epoki baroku	
14. Cykl koncertów jazzowych pt. „Jazz w Podziemiach Kamedulskich” realizowany w zabytkowych XVII-wiecznych podziemiach Kościoła Pokamedulskiego w Lasku Bielańskim		Dzielnica Bielany Wydział Kultury	Agencja PIANOART, Parafia pw. bł. Detkensa w Lasku Bielańskim	Budżet m.st. Warszawy (Wydziału Kultury w Dzielnicy Bielany)	2009–2013	Odwiedziny przez mieszkańców Bielan i Warszawy najważniejszego i najstarszego zabytku Bielan – miejsca które zapoczątkowało historię tej części miasta	Projekt realizowany od 3 lat; będzie kontynuowany w 2010 roku i latach następnych; 8 koncertów rocznie, frekwencja ok. 300 osób na każdym koncercie
15. Pomnik, figurka na terenie rekreacyjnym przy ul. Ruskowy Bród z wmurowaną w ziemi kapsułą zawierającą rysunki dzieci przedstawiające obecną Białolęgę – do otwarcia za 20 lat.	Przygotowanie pomnika o tematyce nazwy placu zabaw (postaci literackiej charakteryzującej się 3 cechami: zdrowym stylem życia, przyjaźnielnością i ochroną środowiska), przygotowanie rysunków, uroczyste wmurowanie kapsuły, impreza okolicznościowa o tematyce historycznej	Dzielnica Białolęka, Stowarzyszenie Moja Białolęka	Białolęcki Ośrodek Kultury, Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Dokumentacja dnia dzisiejszego, inicjowanie wydarzeń kształtujących tożsamość mieszkańca m.in. jego zakorzenienia w nowym środowisku, wzmocnienie więzi społecznych. Liczba osób biorących udział w wydarzeniu, atrakcja turystyczna dla mieszkańców Białolęki	W roku 2010 rozpocznie się budowa terenu rekreacyjnego; W chwili obecnej będzie realizowany konkurs na propozycję nazwy, którą wyłonią dzieci
16. „Moje Miasto Warszawa” – opracowanie programu trasy spotkań z zabytkami i muzeami Warszawy wspierającego program nauczania szkół i gimnazjum; Stworzenie dostępności udziału w programie dzieciom z dzielnic peryferyjnych poprzez udostępnienie szkołom autobusów wycieczkowych „Moje Miasto Warszawa”.	Projekt trasy, opracowanie portalu informacyjnego i stworzenie ścieżek wymiany informacji pomiędzy podmiotami, które oferują przystanki trasy, przygotowanie przewodników do edukacji szkolnej podstawowej i gimnazjalnej, broszury informacyjne o przystankach dostosowane do wieku uczniów		Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	2010–2013	Popularyzacja wiedzy o historii Warszawy; Liczba osób odwiedzających miejsca; Liczba szkół uczestników programu; Atrakcja turystyczna dla mieszkańców Warszawy; Wsparcie programu nauczania w szkołach, umożliwienie dzieciom z dzielnic peryferyjnych łatwego dostępu do kultury, zabytków Stolicy	Nie są przewidziane na ten cel środki w budżecie m.st. Warszawy

Priorytet IV**Wykorzystywanie i udostępnianie zabytków na cele społeczne, w tym kulturalne i edukacyjne dla mieszkańców i turystów**

Projekt	Działania	Jednostka realizująca	Jednostki współpracujące	Źródła finansowania	Okres realizacji	Wskaźniki/rezultaty	Uwagi
1. Obszar Starego Miasta w Warszawie wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – poprawa kondycji technicznej zabytkowych piwnic, renowacja i rekonstrukcja, modyfikacja ich programu użytkowego i adaptacja na cele kulturalne. Projekt wpisuje się w Narodowy produkt turystyczny m.st. Warszawy „Trakt Królewski”	Renowacja piwnic Staromiejskiego Domu Kultury, Rynek Starego Miasta 2	BSKZ, SZRM	BFE	Budżet m.st. Warszawy, EOG i NMF	2008–2011	Liczba obiektów zaadaptowanych na cele kulturalne, powierzchnia poddana renowacji/odrestaurowana	Projekt rozpoczęty w 2009 r.; Środki zabezpieczone w WPI
	Renowacja Piwnic Muzeum Historycznego m.st. Warszawy, Rynek Starego Miasta 28 do 42	BSKZ, SZRM	BFE	Budżet m.st. Warszawy, EOG i NMF	2008–2011	Liczba obiektów zaadaptowanych na cele kulturalne, powierzchnia poddana renowacji/odrestaurowana	Projekt rozpoczęty w 2009 r.; Środki zabezpieczone w WPI
	Adaptacja przyziemia wraz z fosą w Starej Prochowni, ul. Bolesć 2	BSKZ, SZRM	BFE, BE	Budżet m.st. Warszawy, EOG i NMF	2008–2011	Liczba obiektów zaadaptowanych na cele kulturalne, powierzchnia poddana renowacji/odrestaurowana	Projekt rozpoczęty w 2009 roku. Środki zabezpieczone w WPI
	Centrum Interpretacji Zabytku, ul. Brzozowa 11/13	BSKZ, SZRM	BFE	Budżet m.st. Warszawy, EOG i NMF	2008–2011	Liczba obiektów zaadaptowanych na cele kulturalne, powierzchnia poddana renowacji/odrestaurowana	Projekt rozpoczęty w 2009 r.; Środki zabezpieczone w WPI
	Renowacja piwnic Stołecznego Centrum Edukacji Kulturalnej im. KEN wraz z ich adaptację na cele kulturalno-oświatowe	SZRM, BE, BSKZ	BFE	Budżet m.st. Warszawy, EOG i NMF	2008–2011	Liczba obiektów zaadaptowanych na cele kulturalne, powierzchnia poddana renowacji/odrestaurowana	Projekt rozpoczęty w 2009 r.; Środki zabezpieczone w WPI
	Uruchomienie Staromiejskiego Szlaku Kulturalnego	BSKZ, SZRM	BFE	Budżet m.st. Warszawy, EOG i NMF	2008–2011	Liczba obiektów zaadaptowanych na cele kulturalne, powierzchnia poddana renowacji/odrestaurowana	Projekt rozpoczęty w 2009 r.; Środki zabezpieczone w WPI
2. Remont, konserwacja i adaptacja Elizeum	Opracowanie dokumentacji projektowej	BSKZ	ZTP, BAI PP, CKS	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2009–2010	Przyjęty Projekt	
	Realizacja	ZTP	BSKZ, Dzielnica Śródmieście	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2011–2013	Udostępnienie obiektu zwiedzającym oraz Stworzenie nowej placówki kulturalnej miasta	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych

3. Modernizacja ZOO	Przebudowa pawilonu i basenu dla hipopotamów wraz z panoramicznym akwariem morskim w Miejskim Ogrodzie Zoologicznym	SZRM	BSZK, BOŚ	Budżet m.st. Warszawy	2009-2013	Podniesienie atrakcyjności ZOO	Środki zabezpieczone w WPI
	Modernizacja kompleksu przy wejściu głównym do Miejskiego Ogrodu Zoologicznego wraz ze zmianą systemu kontroli i sprzedaży biletów	SZRM	BSZK, BOŚ	Budżet m.st. Warszawy	2009-2013	Podniesienie atrakcyjności ZOO	Środki zabezpieczone w WPI
	Budowa ujęcia wody podziemnej i stacji uzdatniania wody w Miejskim Ogrodzie Zoologicznym	SZRM	BSZK, BOŚ	Budżet m.st. Warszawy	2009-2013	Podniesienie atrakcyjności ZOO	Środki zabezpieczone w WPI
	Adaptacja istniejącego budynku na potrzeby paludarium w Miejskim Ogrodzie Zoologicznym	SZRM	BSZK, BOŚ	Budżet m.st. Warszawy	2009-2013	Podniesienie atrakcyjności ZOO	Środki zabezpieczone w WPI
4. Adaptacja do nowych funkcji zespołu budowlanego dawnej Wytwórni Wódek Koneser	Adaptacja części pomieszczeń na cele kulturalne miasta	Inwestor prywatny	BSKZ, Dzielnica Praga Płn., Biuro Kultury	PPP	2010-2016	Stworzenie nowej placówki kulturalnej miasta; Stworzenie nowych miejsc pracy; Zwiększenie atrakcyjności dzielnicy	
5. Adaptacja trzech kamienic i Żydowskiego Domu Modlitwy na Muzeum Pragi (projekt wpisuje się również w priorytet II)	Prace remontowe i konserwatorskie, otwarcie nowej placówki muzealnej	SZRM, Muzeum Historyczne m.st. Warszawy	Dzielnica Praga Płn.	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2006-2011	Utworzenie placówki muzealnej Muzeum Pragi; Utworzenie nowych miejsc pracy; Podniesienie atrakcyjności dzielnicy	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
6. Modernizacja i adaptacja na cele kulturalne Fortu Sokołnickiego		Dzielnica Żoliborz, SZRM	BSKZ, Biuro Kultury, BAiPP	Budżet m.st. Warszawy	2007-2010	Stworzenie nowej placówki kulturalnej miasta; Stworzenie nowych miejsc pracy; Zwiększenia atrakcyjności dzielnicy	Środki zabezpieczone w WPI
7. Adaptacja dawnego budynku Weterynarii na	Nabycie nieruchomości położonej przy ul. Grochowskiej 272 z	Biuro Kultury, SZRM	Dzielnica Praga Południe, BAiPP	Budżet m.st. Warszawy	2009-2013	Stworzenie nowej placówki kulturalnej miasta; Stworzenie nowych miejsc pracy;	Środki zabezpieczone w WPI

potrzeby Sinfonii Varsovii oraz sali koncertowej	przeznaczeniem na siedzibę Orkiestry Sinfonii Varsovii					Zwiększenia atrakcyjności dzielnicy	
8. Projekt B Mikroprogramu Rewitalizacji Dzielnicy Ochota m. st. Warszawy: „Modernizacja budynku przy ul. Reja 9 wraz z rewitalizacją przestrzeni publicznej – zieleńca przy Teatrze Ochota”	Realizacja Projektu B zapisanego w Mikroprogramie Rewitalizacji Dzielnicy Ochota, przyjętego do LPR m.st. Warszawy na lata 2005-2013 /Uchwała Nr LII/1607/2009 Rady m.st. Warszawy z dn. 16.04.2009 r.: „Modernizacja budynku przy ul. Reja 9 wraz z rewitalizacją przestrzeni publicznej – zieleńca przy Teatrze Ochota”	Dzielnica Ochota	Towarzystwo Kultury Teatralnej z siedzibą w Warszawie przy ul. Reja 9	Budżet m.st. Warszawy, W planie również środki zewnętrzne – m. st. Warszawa złożyło wniosek aplikacyjny w ramach RPO WM z priorytetu V, Działania 5.2 Rewitalizacja miast. Wniosek przeszedł ocenę formalną, czeka na ocenę merytoryczną i strategiczną	2008–2010	<p>I. Z Mikroprogramu – ogólne:</p> <p>1) poszerzanie oferty: kulturowej i turystycznej, mierzone przyrostem liczby imprez publicznych i zdarzeń artystycznych oraz sukcesywnym wzrostem liczby ich uczestników</p> <p>- dla młodzieży na terenie rewitalizowanym,</p> <p>- dla osób starszych oraz integrującej osoby w wieku starszym z resztą mieszkańców;</p> <p>2) przyrost powierzchni użytkowej wykorzystywanej na cele komercyjne i/lub społeczne (w tym dla osób starszych i młodzieży);</p> <p>3) rosnący udział odnowionej i zagospodarowanej powierzchni przestrzeni publicznych;</p> <p>II. Z wniosku aplikacyjnego – szczegółowe:</p> <p>- rewitalizacja obiektu kultury o ponadlokalnym znaczeniu – Teatru Ochota wraz z przyległym terenem usytuowanym w newralgicznym punkcie miasta na trasie z lotniska im. Fryderyka Chopina do Śródmieścia Stolicy,</p> <p>- ochrona dziedzictwa kulturowego i promowanie marki warszawskiej i całego regionu,</p> <p>- ocalenie obiektów przed postępującą degradacją, przywrócenie im dawnej świetności, umożliwienie pełnienia, oprócz dotychczasowych, również nowych funkcji,</p> <p>- ożywienie obszaru w wymiarze społecznym, gospodarczym, turystycznym oraz kulturowym</p>	<p>1. 2005-2006 konserwacja części elewacji,</p> <p>2. 2008 – inwentaryzacja nieruchomości wraz z wstępną koncepcją służącą wycenę planowanej inwestycji oraz pozyskaniu zaleceń konserwatorskich do projektowania</p> <p>3. 07.12.2009 ogłoszenie Konkursu na: „Koncepcję architektoniczną rozbudowy budynku przy ul. Reja 9 w Warszawie wraz z zagospodarowaniem skweru ks. Jana Salamuchy – zieleńca przy Teatrze Ochota”</p> <p>Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych</p>
9. Modernizacja i adaptacja Fortu Bema	Adaptacja zabytkowych budynków fortecznych na cele społeczno-gospodarcze wraz z adaptacją i przebudową otaczającej przestrzeni użyteczności publicznej na cele rekreacyjne	Dzielnica Bemowo	BSKZ, BAIPP	Budżet m.st. Warszawy	2013–2018	Przystosowanie terenu Fortu Bema do pełnienia funkcji turystycznej, kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej, a przez to podniesienie atrakcyjności dzielnicy	Projekt rozpoczęty w 2006 r. i realizowany etapami; Środki zabezpieczone w WPI

	<p>Budowa i utrzymywanie w należytym stanie ścieżek spacerowych i rowerowych</p> <p>Renowacja zabytkowego mostu w szyi Fortu Bema wraz z podestami, na których ustawione będą repliki armat z drugiej połowy XIX wieku</p> <p>Budowa ujęcia wody głębinowej wraz z infrastrukturą (kranami) i kaskadą, którą doprowadzana jest woda zasilająca fosę</p> <p>Trzyetapowa renowacja (odbudowa) fosi</p> <p>Systematyczne oczyszczanie fosi</p> <p>Renowacja, urządzenie i utrzymanie we właściwym stanie zieleni</p> <p>Opieka nad ptactwem wodnym (kaczkami krzyżówkami)</p> <p>Ustawienie ławek i koszy na śmieci</p> <p>Systematyczne sprzątanie</p>	Dzielnica Bemowo	BSKZ, BAIPP	Budżet m.st. Warszawy	2006–2018	<p>Stworzenie warunków do uprawiania sportu, czynnego wypoczynku;</p> <p>Powstanie nowych miejsc pracy;</p> <p>Wzrost zainteresowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> - możliwością zamieszkania na Bemowie, - kulturą i historią związaną z powstaniem i istnieniem Fortów 	<p>„Fort Bema” – dz. ew. 44/5 z obrębu 6-15-01, pow. 19 7426m² – Właściciel m.st. Warszawa. Uchwała Nr LXXXIII/2770/2006 Rady m. st. Warszawy z dnia 19 października 2006 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu „Fort Bema”. Terenem Fortu Bema zarządza Burmistrz Dzielnicy Bemowo zgodnie z Zarządzeniem 1690/2008 z dnia 6.06.2008 r. Prezydenta m.st. Warszawy;</p> <p>Środki zabezpieczone w WPI</p>
10. Adaptacja dawnej bazy MPO na Teatr Nowy przy ul. Madalińskiego 10/16		Biuro Kultury	BF, MKiDN	Budżet m.st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2014	<p>Stworzenie nowej placówki kulturalnej miasta;</p> <p>Stworzenie nowych miejsc pracy;</p> <p>Zwiększenia atrakcyjności dzielnicy</p>	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych

11. Adaptacja podziemi Katedry Polowej WP na Muzeum Ordynatu Polowego – Oddział Muzeum Historycznego m.st. Warszawy		Muzeum Historyczne m.st. Warszawy	SZRM	Budżet m.st. Warszawy	2009–2013	Stworzenie nowej placówki kulturalnej miasta; Stworzenie nowych miejsc pracy; Zwiększenia atrakcyjności dzielnicy	Środki zabezpieczone w WPI
12. Budowa Muzeum Wojska Polskiego w Cytadeli		MON	BSKZ, BKiD, BAiPP, BE,	Środki zewnętrzne, MKiDN, MON	2010–2015	Stworzenie nowej placówki kulturalnej miasta; Stworzenie nowych miejsc pracy; Zwiększenia atrakcyjności Cytadeli	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
13. Utworzenie placówki muzealno-edukacyjnej w drewnianej leśniczówce w Lesie Kabackim	Opracowanie dokumentacji, prace remontowe i konserwatorskie	Lasy Miejskie – Warszawa	BOŚ, BSKZ	Budżet m. st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2010–2015	Stworzenie nowej placówki kulturalno-edukacyjnej; Udostępnienie obiektu zwiedzającym;	Wykonano dokumentację architektoniczno-budowlaną, w przygotowaniu jest karta biała obiektu Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
14. Adaptacja i modernizacja na cele kulturalne, społeczne i oświatowe dwóch zabytkowych obiektów fortyfikacyjnych tzw. działobitni znajdujących się przy al. Wojska Polskiego i ul. Jeziorańskiego		Dzielnica Żoliborz	BSKZ	Budżet m. st. Warszawy	2013–2015	Liczba obiektów poddanych generalnej rewitalizacji; Liczba uczestników przedsięwzięć społecznych, kulturalnych i oświatowych; Liczba turystów	Warunkiem jest przywrócenie finansowania projektu przez m.st. Warszawa Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
15. Modernizacja sali wystawowej Stacji Filtrów przy ul. Koszykowej 81	Modernizacja dotychczasowych pomieszczeń oraz adaptacja hali pomp na salę edukacyjną	MPWiK w m.st. Warszawie S.A.	BSKZ	Budżet MPWiK	2010–2011	Podniesienie atrakcyjności sali wystawowej poprzez nowoczesną aranżację wnętrza oraz stworzenie dodatkowej sali edukacyjnej	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
16. Modernizacja Skweru im. St. Grotowskiego (jest to część Projekt C		Dzielnica Ochota	MPWiK, BSKZ	Budżet m. st. Warszawy, Środki zewnętrzne	2007–2014	1. Wykorzystanie terenu zabytkowego dla stworzenia miejsca: a. międzypokoleniowej rekreacji b. atrakcyjnego dla mieszkańców i	Projekt realizowany sukcesywnie, w miarę posiadanych środków. Wykonano:

Mikroprogramu Rewitalizacji Dzielnicy Ochota, dotyczącego Rewitalizacji Palcu Starynkiewicza, ujętego w PLR m.st. Warszawy						turystów; 2. Integracja międzypokoleniowa; 3. Rewitalizacja zabytkowego Skweru w bezpośrednim sąsiedztwie Stacji Filtrów, wzbogacająca ich wartość kulturową	1. w 2007 r. dokumentację projektową dla całego przedsięwzięcia 2. w 2008 – wg dokumentacji zrealizowano część projektu – wykonano plac zabaw dla dzieci
17. „Zielone Świątki” w Kościele Pokamedulskim	Impreza kulturalna podczas odpustu w czasie „Zielonych Świątek” gromadząca liczne rzesze Warszawiaków w najstarszym obiekcie na Bielanych	Dzielnica Bielany (Wydział Kultury)	Parafia pw. bł Detkensa w Łasku Bielańskim	Dzielnica Bielany	Co roku, także okres 2010–2013	Około 1000 uczestników; Kształtowanie tożsamości lokalnej wśród Bielańczyków – Klasztor Pokamedulski początkiem historii Bielany	
18. „Od pomysłu do przemysłu”	Happening artystyczny realizowany na terenie zespołu budowlanego dawnych Zakładów Mechanicznych „Ursus” S.A. wpisanego do rejestru zabytków	Wydział Kultury i promocji Dzielnicy Ursus	Ośrodek Kultury „Arsus” oraz Biblioteka Publiczna im. W. J. Grabskiego	Budżet dzielnicy Ursus	18 września 2010	Liczba osób uczestniczących w happeningu	Happening realizowany w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa 2010
19. Rajd „Szlakiem Naszej Historii”	Przeprowadzenie rajdu pieszo-rowerowego	Światowy Związek Żołnierzy AK – Koło nr 6 „Helenów” i Koło nr 7 „Jaworzyn”, Stowarzyszenie Polskich Kombatantów w Kraju – Oddział Pruszków, Środowisko Kombatantów 7 pp AK „Garłuch”, Związek Kombatantów RP, Związek Sybiraków, Harcerskie Kęgi Seniorów i Komendy	Wydział Kultury i Promocji, Zespół Sportu i Rekreacji, Szkoły Dzielnicy Ursus, Wydziały Oświaty i wychowania dzielnic: Ursus i Włochy m.st. Warszawy oraz gmin: Piastów, Pruszków, Ożarów Mazowiecki, Lesznowola, Raszyn.	Budżet organizacji kombatanckich oraz budżet Dzielnic Ursus i Włochy	23.04.2010 – uroczysta inauguracja XXV rajdu połączona z koncertem; 24.04.2010 – rajd; Także w kolejnych latach	Liczba uczestników rajdu	Co roku w rajdzie uczestniczy średnio około 1000 osób; Dzieciom i młodzieży towarzyszą rodzice; Do organizacji rajdu włączają się wszystkie szkoły dzielnicy

		hufców ZHP: Ursus, Włochy, Piastów, Pruszków i Ożarów Mazowiecki, OSP Ursus					
20. Modernizacja miejskiego źródła zlokalizowanego przy skrzyżowaniu ulic Dolnej i Puławskiej	Wykonanie rewaloryzacji rzeźb	ZDM	Dzielnica Mokotów	Budżet m.st. Warszawy	2008–2011	1. Wykorzystanie terenu zabytkowego dla stworzenia miejsca a. międzypokoleniowej rekreacji b. atrakcyjnego dla mieszkańców i turystów 2. Integracja międzypokoleniowa	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
21. Udostępnienie na cele edukacyjne i społeczne Młodzieżowego Domu Kultury przy ul. Puławskiej 97	Sukcesywnie przeprowadzana rewaloryzacja budynku	Biuro Edukacji, Dzielnica Mokotów		Budżet m.st. Warszawy	2007–2015	Stworzenie nowej placówki kulturalno-edukacyjnej; Udostępnienie obiektu mieszkańcom;	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
22. Rewaloryzacja zespołu zabudowań d. Domu Sierot Dziewcząt wraz z otoczeniem położonego przy ul. Rakowieckiej 21	Rewaloryzacja budynku i otoczenia: dotycząca zachowania obiektu wpisanego do rejestru zabytków.	Inwestor prywatny (obiekt planowany do sprzedaży przez BGN)	Dzielnica Mokotów	Budżet m.st. Warszawy	2010–2015	Zachowanie obiektu zabytkowego; Udostępnienie budynku na cele społeczne, socjalne i kulturalne	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
23. Rewaloryzacja i zagospodarowanie na cele publiczne Fortu Śliwickiego		Dzielnica Praga Płn.	BSKZ, BAiPP	Budżet m.st. Warszawy	2010–2012	Stworzenie nowych miejsc pracy; Zwiększenie atrakcyjności dzielnicy	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
24. Opracowanie całościowej koncepcji zagospodarowania otoczenia Cytadeli wraz z fortami		Ministerstwo Obrony Narodowej, Urząd Marszałkowski, Dzielnica Żoliborz	BSKZ, BAiPP, MKiDN	Budżet Ministerstwa Obrony Narodowej, Środki zewnętrzne	2011–2015	Stworzenie nowych miejsc pracy; Zwiększenie atrakcyjności dzielnicy	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych
25. Organizacja pola do rekonstrukcji bitew wraz z zapleczem kubaturowym (m.in. toalety) i trybunami	Opracowanie programu realizacji przedsięwzięcia z realizacją zaplecza kubaturowego	Dzielnica Białołęka	Białołęcki Ośrodek Kultury, Organizacje pozarządowe	Budżet m.st. Warszawy	2010–2011	Popularyzacja wiedzy o historii Warszawy i Białołęki; Liczba osób odwiedzających bitwę; Atrakcja turystyczna dla mieszkańców Warszawy	Realizacja projektu uzależniona jest od możliwości budżetowych m.st. Warszawy i ewentualnych pozyskanych funduszy zewnętrznych

V. Słownik pojęć używanych w programie

badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych

prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będąca dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, której zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.